

Жадид

2024-yil
19-aprel
№ 17(17)

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

GURUNG

E'TIROFNI SOTIB OLIB BO'L MAYDI

O'zbek milliy estrada san'atining taniqli namoyandası, O'zbekiston xalq artisti Farrux Zokirov bilan suhbatimiz Zokirovlar sulolasining o'zbek san'atida tutgan o'rni, ota-onva farzandlar munosabati, bugungi milliy estradamiz, qadriyatlarimiz haqida bo'ldi.

— Farrux Karimovich, bizning avlod Karim Zokirov, Botir Zokirov va sizning qo'shiqlarindan huzurlanib ulg'aygan. Shuningdek, Jamshid Zokirovning teatr sahnasida yaratgan betakror obrazlari hali-hamon tomoshabinlar yodidan ko'tarilgani yo'q. Sizlarning oilangizni tom ma'noda "san'atkorlar sulolasi" deyish mumkin. Suhbatimiz avvalida ota-onangiz va ularning farzandlarga munosabati haqida gapirib bersangiz.

— Men o'zimni niyoyatda baxtli inson deb bilaman. Agar mabod hayotimni qayta boshlash kerak bo'lsa, hech ikkila masdan, yana shu hayot yo'llimi tanlagan bo'lardim. Chunki Karim Zokirov va Shoyista Saidovadek ziyoli, kamtarin, odamshavanda, oilaparvar, san'atga oshufa insonlar bag'rida o'sib-ulg'aydim.

(Davomi 4-sahifada). ➤

MUNOSABAT

KELAJAK KAFOLATI

Hozirgi global dunyoda inson kapitali uchun kurash ketyapti. Bu kurash zamirida mafkuraviy xuruqlar orqali odamlar ongini egallash, oqibatda ularni o'ziga xizmat qildirish istagi yotibdi. Duno sahnidagi bunday g'irrom o'yinlar bugun hech kimga sir emas. Ana shunday tahlikali zamonda o'zlikni saqlab qolish, yoshlarni el-yurt istiqboli uchun xizmat qiladigan avlod qilib tarbiyalash oson emas. Zamonga mos yangicha yondashuvlar kerak. Ammo yangicha yondashuv degani qanday bo'ladi?

Uning ma'lum bir shaklini ishlab chiqsak, samara berishiga kafolat bormi? Axir, bu uzoq davom etadigan va natijasi keyin bilinadigan jarayon hisoblanadi. Shular haqida o'ylaganimda hazrat Alisher Navoiyning:

O'z vujudingga tafakkur aylagil,

Har ne istarsen, o'zungdin istagil, — degan bayti yodimga tushadi. Darhadiqat, o'zbek xalqi boy madaniyat, shonli tarixga ega. Mamlakatimizni taraqqiy ettirish uchun tashqaridan najot

izlashimizga hojat yo'q. Milliy qadriyatlarimizni qayta tiklasak, ularni zamoni-mizga moslay olsak bas. Bugun mamlakatimizda aynan shu jihatga katta e'tibor qaratilayotgani kishini quvontiradi. Buni Yangi Toshkent shahrin barpo etish bilan bog'liq jarayon misolida ham ko'rishimiz mumkin.

Ulkan sultanatga asos solgan Amir Temur bobomiz Samarcandni o'z davrining madaniyat va sivilizatsiya markaziga aylantirgan edi. Sohibqiron-

ning sa'y-harakati bilan dunyoning eng bilimdon kishilar, usta hunarmand va quruvchilar bitta joyda jamlandi. Ular bugungacha jahon ahlini lol qilib kelayotgan Samarqand shahrin bunyod etishda ištirok etdi. Amir Temur himmati bilan yongan mayoq hamon bizga yo'l ko'rsatib turibdi. Sohibqironning sharofati bilan O'rta Osiyoda o'ziga xos Uyg'onish davri voqe bo'ldi. Bu ulug'daryordan suv ichib Mirzo Ulug'bek, Ali Qushchi, Alisher Navoiy, Bobur Mirzo

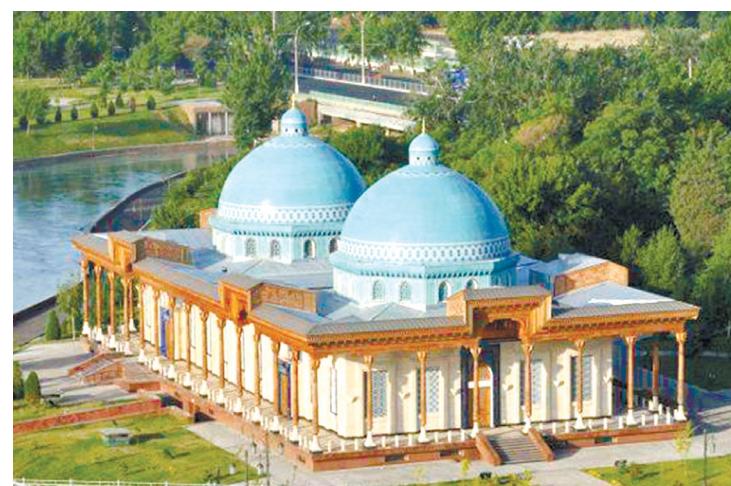
kabi daholar ulg'aydi. Shu bois ham Alisher Navoiyning yuqorida tilga olin-gan hikmatlari bizga to'ligicha das-turilamal bo'la oladi. Xususan, keyingi yillarda mamlakatimizda boshlangan o'zgarishlar Uchinchi Renessansni yaratishga qaratilgani bilan e'tiborlidir. Davlatimiz rahbari yangi Uyg'onish davrini boshlash tashabbusini ilgari surganda barchamiz birdekk quvongan edik. Bugungi kunda ana shu xayrlar tashabbus amalii tus ola boshladi.

(Davomi 2-sahifada). ➤

BUGUNNING GAPI

DOIMIY HARAKATDAGI HAYOTIY DASTUR

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining 2023-yil so'ngida bo'lib o'tgan yilg'ilishida davlatimiz rahbari soha vakillari va ziyyolilar oldiga kechiktirib bo'lmaydigan o'ta jiddiy va dolzarb vazifalarni qo'ydi. Ayniqsa, o'tgan asr bosh-larida millat kelajagi uchun qayg'urgan, xalqning ma'rifatli, dunyoviyl bilimlar egasi bo'lishini orzu qilgan ma'rifatparvar ajdodlarimizning merosi bugun biz qurayotgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati uchun poydevor bo'lib xizmat qilishini, xalqimiz jadidlar ko'rsatgan yo'ldan og'ishmay borishi kerakligini alohida ta'kidladi.

Keyingi yillarda asrlar davomida jadidlar intilib kelgan ezu g'oyalari ro'yoga chiqmoqda. Prezidentimiz "Bu kimadir yoqadimi yoki yo'qmi, xalqimiz jadid boborimiz ko'rsatib bergen yo'ldan og'ishmay borishi kerak. Chunki ularning g'oya va dasturlari yangi O'zbekistonni barpo etish strategiyasi bilan har tomonlama uyg'un va hamohangdir", deganida ayni haqiqatni aytgan edi.

Bundan sal oldinroq poxtaxtimizda Milliy mass-mediani qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish jamoat fondi, Vazirlar Mahkamasi huzu-

TA'LIM MUTASADDILARI DIQQATIGA

INSHO HAQIDA INSHO

Insho omili. Maktab ta'limidagi insho degan niyoyatda muhim nazorat usuli unutilgani yo'qmi? Unutilmagan bo'lsa ham, hozir u ta'lim jarayonining bir chetiga surib qo'yilgani aniq: "Nima hojat? Vaqtini testga tayyorlanishga starfish kerak". Holbuki, insho millat taraqqiyoti uchun zarur omillardan biridir.

Insho o'quvchilarda so'z boyligini orttirish, imlo qoidalarini bilish, xotirani mustahkamlash (badiiy asarlardan iqtiboslar), o'z fikrini to'g'ri ifodalay olish, katta hajmdagi matnini tizimga sola bilish (rejalashtirish) kabi sifatlarni tarbiyalaydi. Insho — kitob o'qish, uqish, o'qilgan asar ustida fikrlash va tahlil qilishga undaydi. U yangilikka intilish (kreativlik — badiiy asar yoki ilmiy maqola sifatida chop etish mumkin bol'gan insholar yozilgan), assotsiativ tafakkur (o'xshatish, istiora, mubolag'a kabi so'z san'ati unsurlaridan foydalana bilish), mantiqiy fikrlash, o'z xatolarini aniqlash va tuzata olish, yozganini tahrir qilish, takomillashtirish kabi qobiliyatlarini mustahkamlaydi. Bularning barchasi esa mamlakat miqyosida bo'lg'usi kadrlarning sifatini, ayniqsa, davlat lavozimlarida ishlaydigan xodimlarning malakasini shakllantirishda be-qiyos o'rinn tutadi.

(Davomi 5-sahifada). ➤

MA'RIFATLI KISHILAR

ZAMONAMIZNING YANGI USUL MAK TABI

(Davomi 2-sahifada). ➤

ta'limda inshoni tiklash esa mamlakat taraqqiyoti uchun strategik ahamiyatga molik muammodir.

"Nuridiya" emas, "nuri diya". Insho umumiyl ta'lim tizimiga XIX asrda Yevropaning ilg'or pedagoglari tomonidan kiritilgan. Buyuk Britaniya maktablarida hozirgacha nafaqat

adabiyot, hatto tarix va geografiya fanlaridan ham esse yozdirib kelinadi — bu vatanparvarlikni tarbiyalaydi. Ingliz tilida u "yozma ijod mahsuli" (written composition) deb ataladiki, yozishan ko'rsatadi: yozishga va ijodga o'trgatish!

O'zbekiston tarixida insho XX asrning 20-yillarda joriy qilinib, to 50-yillargacha o'z funksiyasini a'lo darajada uddalab keldi. Bu

ammo oly o'quv yurtlariga kirib o'qish degan tushunchada g'aro-yib mayishish (deformatsiya) boshlangan. Uning mohiyati: bilim bo'lishi shart emas, shpargal-ka, tanish-bilish, para berish kabi yo'llar bilan o'qishga kirib, dip-lomli bo'linsa kifoya.

Man shu deformatsiya oqibatida insho ijodi sinov emas, balki baho olish predmetiga aylana bordi. Baho esa imthon topshiruvchining taqdiriga — oly o'quv yurtiga kirish-kirmasligiga ta'sir qiladi. Demak, nima qilib bo'lsa ham ijobi, imkon qadar yuqori, "prestijniy" ixtisosiklariga kirish uchun "a'llo" ("besh") bahoga erishish kerak. Buning natijasida oly o'quv yurtlariga qabul imtihonlari, alal-objat funksiyasiga ko'ra o'zingiz ziddiga — bilimlarni emas, ayrim toifadagilarni saralash vositasiga aylandi.

Bu hodisani yorituvchi yorqin bir misol keltilishni lozim topamiz. Ushbu satrlar mullifi o'tgan asrning 80-yillarda boshida bir marta apellyatsiya komissiyasi a'zosi bo'lg'an edi. Bu juda yengil yumush chiqdi. Chunki yildan paxta rejsasi ortib borishi, kolxo-zovozlardagi galaboliklar sababli maktab o'quvchilariga paxta yesitshtiruvchi asosiy kuchga aylangan, umrining yarmi dalada o'tar ediki, buning oqibatida abi-turiyentlarning bilim darajasi keskin tushib ketgan.

asrning o'talaridan mamlakatda fan va madaniyat, ayniqsa, adabiyot va jurnalistik yuksalishida ana shu omilning roli katta bo'lgani shubhasiz. Ko'sh, nega endi 1950-yillargacha? Undan keyin ham insho yozilgan-ku! To'g'ri, keyin ham yozilgan,

(Davomi 6-sahifada). ➤

KELAJAK KAFOLATI

Boshlanishi 1-sahifada.

Prezidentimiz joriy yil 3-aprel kuni Yangi Toshkent shahrining ilk inshootlari qurilishini boshlab, ta'bir jozi bo'lsa, ularga oq fotiha berdi. Marosimda yangi shahar, avvalo, ma'naviy-ma'rifiy markazlardan boshlanishi kerakligi ta'kidlanganida biz Uyg'od davriga qadam tashlayotganimi yana bir bor yurakdan his etdim.

Xususan, bu yerda Alisher Navoiy nomidagi xalqaro ilmiy tadqiqot markazining barpo etilishi mamlakatimiz tarixida ni-hoyatda unutilmas voqeaga aylanishiga ishonchim komil. Ehtimol, buning ahamiyatini hozir to'la eng yetsmasdirmiz, ammo vaqt o'tgani sari uning hayotimizda qanchalik muhim o'rinni tutishini chuhurroq idrok qilib boraveramiz. Negaki, bu joy juda katta ilmiy salohiyatni, milliy qadriyatlarini o'zida jamlagan markaz bo'ladi. Fikrlarimni komil ishonch bilan aytayotganim sababi, markazning kelgusi faoliyatini borasida puxta rejalar ishlab chiqilgan. Ya'ni, bu markaz majmuu tarzida tashkil etildi. O'zbekiston Fanlar akademiyasi huzuridagi Adabiyot muzeysi, O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti o'sha yerga ko'chiriladi. Bundan tashqari, Alisher Navoiy nomidagi xalqaro jamoat fondi, Maqom markazi ham shu hududga joylashtiriladi.

Bilamizki, hazrat Navoiy Samarcanda qilib ta'ilim olgan. Chunki Sohibqiron Amir Temur bu yerda noyob ilmiy maktablarga asos solgan edi. Bugun ham yurtimizda ta'ilimga jiddiy e'tibor berilmoida. Ayniqsa, Prezident maktablari, ixtisoslashtirilgan va ijod maktablari yoshlarning orzu-istiklalini amalga oshirishda katta yo'l ochyapti. Yangi Toshkent shahri timsolida shu an'ana davom etayotgani bizda faxr uyg'otadi. Kelgusida yangi majmuada Alisher Navoiy nomidagi ijod maktabi ham tashkil etildi.

Yurtimizda yoshlar doim hal qiluvchi kuch bo'lib kelgan. Nihol qanday parvarish qilinsa, xuddi shu shaklida o'sadi. Uning to'g'ri unib-o'sishi bog'bonga bog'liq. Shu ma'noda, ijod maktabi yurtimizdagidagi eng yaxshi "bog'"lardan biri, uning tarbiyachi-

lari, bog'bonlari Davlatimiz rahbari boshchiligidagi ziyojolar qatlami bo'ladi.

Ijod maktabida zamonga mos ravishda bir nechta xorijiy tillarni biladigan, vatan-parvar, tafakkuri keng, ijodkor yoshlar tarbiyalanadi. Ular kelajakda boshqalarni o'z orqasidan ergashtiruvchi kuchga aylanadi. Chunki bu yerda beriladigan bilimlar yoshlarning har tomonlama yetuk avlod bo'lib voyaga yetishiga qaratiladi. Ular avvalo ma'naviy jihatdan baquvvat, sog'lim

di. Ilmiy izlanishlar madaniyatimiz, tilimiz, qadriyatlarimizni o'rganish, ularni keng targ'ib etishga qaratiladi. Ya'ni, butun dunyodan olimlar kelib, biz bilan birligilda ilmiy tadqiqotlar olib boradi. Ular ishtirokida o'zbek adabiyoti, tili va madaniyatni bo'yicha konferensiyanlar, tadbirlar o'tkaziladi.

Keyingi yillarda mamlakatimizda ajdodlarimizning ilmiy merosini o'rganishga katta e'tibor berilyapti. Ayniqsa, ilmiy tadqiqot

e'tiqodli, o'z Vataniga sadoqatli yoshlar bo'lib kamol topadi.

Yangi ijod maktabida Alisher Navoiy siyoshi orqali bizning qadimiylar madaniyatimiz va shonli tariximiz gavdalananadi. Milliy gururimizga asos bo'ladigan barsha jihatlar mana shu yerda jamlanadi va bu – dunyoda mafkuraviy kurashlar avj olgan hozirgi tahlikali davrda mamlakating tayanch kuchi hisoblangan yoshlarni komil inson qilib tarbiyalashning eng yaxshi usuli hisoblanadi.

Yangi Toshkentning yangi majmuasi o'ziga xos ilm va ma'naviyat qo'rg'oni bo'ladi. Negaki, bu yerda juda katta ilmiy tadqiqot ishlari olib boriladi. Bu ishlardan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda tashkil etila-

ishlaridagi ijobji o'zgarishlar natijasida hurmatli olimlarimiz, professor va dotsentlarimiz safi kengaydi. Bo'lg'usi majmuu bu ishlarning mantiqiy davomidir.

Ilmiy salohiyat, milliy madaniyatimiz haqida gap ketganda muzeylar haqida ham to'xtalib o'tish joiz. Zero, xalqlarning o'tmishidan so'zlaydigan muzeylar ularning madaniyatini ham, ilmiy salohiyatini ham o'zida jam etadi. Darhaqiqat, elimizning boy madaniy merosi bor. Uni yanada ko'proq targ'ib-tashviq etishimiz zarur. Dunyoning turli mamlakatlaridan kelgan sayyoohlari bu merosni o'z ko'zi bilan ko'rsa, ilmiy salohiyatimizga hayrat ila boqsa, bu albatta, kamol topib kelayotgan yoshlar tarbiyasiga ham ijobjiy ta'sir ko'rsa-

tadi. Ularda milliy g'urur degan eng go'zal tuy'uni mustahkamlaydi. Shu ma'noda, Yangi Toshkent Adabiyot muzeysi uchun zamonaviy bino qurib berilishi ma'naviyatimiz ravnaci yo'lda yaxshi samara berishiga ishonaman.

Bugungi kunda Adabiyot muzeysi Navoiy ko'chasidagi tor, ta'mirtalab binoda faoliyat yuritishi. Shu sababli undagi eksponatlar ham, keluvchi mehnondalar soni ham cheklangan. Yangi markazdagi muhtasham muzeye esa qadimgi davrlardan boshlab bugungi kungacha adabiyotimiz va madaniyatimiz, ayniqsa, Alisher Navoiy bilan bog'liq mavzular yangi texnologiyalar asosida namoyish etiladi.

Davlatimiz rahbari majmua hududida Milliy kutubxonasi va Milliy teatr binolari ham barpo etilishini ta'kidladi. Bu ham ayni muddao. Biz yugorda majmuani ilm qo'rg'ona qiyoslagan edik. Albatta, qo'rg'on tugal bo'lishi uchun unda kutubxona bo'lishi zarur. Adabiyotning, madaniyayotimizning joni tasviri bo'lgan teatr ham shu safdan joy olishi esa nur ustiga tur bo'ladi.

Yangi majmuuga tamal toshi qo'yish marosimida mana shunday xayrli yangiliklarni eshitib, ko'nglim quvonchga to'ldi. Beixiyor shu kuni boshlangan ezgu ishlarning samarasini ko'z oldimga keldi. Hurmatli Prezidentimizning "Yangi shahar qurilishini avvalo mana shunday ma'naviy-ma'rifiy maskanlardan boshlashimiz chuhur ramziy ma'noga ega, biz zamonaviy osmono'par binolari bilan bir qatorda bebafo madaniyatimizi dunyoga namoyish etadigan, xalqimiz qalbida faxr-iftoxir tuyg'usini uyg'otadigan ochiq osmon ostidagi ma'naviyat markazini ham barpo etishimiz zarur", degan so'zlarini barchamizning ko'nglimizdagi gap bo'ldi. Ularning zamirida katta hayotiy haqiqat bor. Zero, dunyoda buyuk shaharlar, binolari osmonqa tutash kentlar bisyori. Albatta, ularning har birining o'ziga xos tarovati, jozibasi bor. Shunday shaharlar bor, ularda hayot asosan moddiyat, biznes ustiga qurilgan. U yerda faqat savdo, sayyoqlik rivoj topadi. Shubhasiz, buning

Shuhrat SIROJIDDINOV,
Alisher Navoiy nomidagi
Tashkent davlat o'zbek tili va adabiyoti
universiteti rektori,
akademik

hech yomon tomoni yo'q. Chunki xalq farovonligi uchun bu jihatlar juda zarur. Yangi Toshkentning poydevori ma'naviyat asosida qurilayotgani esa xalqimizning dunyoga ezzulik nigohi bilan qarashining yorqin dalilidir.

Buni bugun yurtimizdagidagi xalqchil ijtimoiy islohotlar misolda ham ko'rishimiz mumkin. Inson qadri uchun deya boshlangan o'zgarishlar sharofati bilan odamlarda ertangi kunga ishonch kuchaydi. Bugun yurdoshlarimiz halol mehnat orqali humrat, e'tibor topish mumkinligini dildan his etyapti. Masalan, Navro'z bayrami arafasida farrosh opalarimizga ham davlat mukofoti berildi. Bu ham avvalo inson, uning mehnati qadr topayotganini ko'rsatadi. Ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar bilan bir vaqtda ma'naviy-ma'rifiy ishlarning kafolati desak, mubulag'a bo'lmas. Negaki, bunday o'zgarishlar pirovardi nati-jada Uchinchi Renessansning poydevori mustahkam bo'lishiha xizmat qiladi. Bu Yangi O'zbekistonning gullab-yashnashiga, ertaga dunyodagi rivojlangan davlatlar qatoridan o'rion olishiga zamin yaratadi.

Oradan yillar o'tadi, bi ko'zlagan maralarimiz yetib borganimizdan keyin bugungi qilinayotgan ishlari sarhisob qili-nib, hozirgi intilishlarimizga munosib baho beriladi. Bir zamonlar Samarqand iqtisodiy barqaror, yuksak madaniyat va ilm maskani sifatida dunyoda nom qozongan edi. Kelajakda Yangi O'zbekiston, Yangi Toshkent ham Uchinchi Renessansning mayog'i bo'lib dunyoga dong taratishiga ishonchimiz komil.

ZAMONAMIZNING YANGI USUL MAK TABI

Xalqni yuksak ilm-ma'rifatli qilish uchun kurashgan jadidlar o'z maqsadlarining bir qismini teatr san'ati vositasida amalga oshirishga bel bog'lagan edilar. Biz hikoya qilmoqchi bo'igan maktab ham o'quvchilar ongiga ma'rifat ziyo-sini sahnayiv tomosha uslubi yordamida singdirib, shu asosda bir qator muvaffaqiyatlarga erishib kelayotgani jadid bobolarimiz naqadar to'g'ri yo'l tanlaganini ko'rsatadi.

Poytaxtimizdagidagi 19-umumta'lum maktabidagi qizg'in jarayon, o'quvchilarining shavqi-yu ishtiyogi bu yerda professional ijodkorlik muhitini yaratilganidan darak beradi. O'tgan asrning o'ttizinchiligi yillarda bunyod etilgan mazkur maktabda bugun ikki mingga yaqin o'quvchi bilim oladi. Darslar ikki navbatda tashkil etilgan, to'garaklar faoliyati a'lo darajada yo'lgan qo'yilgan. O'qituvchi va o'quvchilar orasidagi samimiy munosabatlar havas qilsa arzigulik.

O'quvchilarimizning to'qson sakkiz foizi o'zbek millatiga mansub bolalardan iborat, – deydi o'zbek tili va adabiyoti fani o'qituvchisi Malika Shomirzayeva. – Bilasiz, rus tilida ta'ilim beriladigan maktabda bola o'zini o'zbek maktabi o'quvchilariga qaranganda biroz erkinroq tutadi. Til ham odamga fe'l-avtoni yuqirtilgan shekili, ruscha gaplashadi-gan bolalarda milliy mentalitetdan biroz uzoqlashish kuzatiladi. Biz buning oldini olish uchun o'z qadri-

yatlarimiz va ma'naviyatimizni rivoj-lantirishga alohida e'tibor qaratayap-miz. O'quvchi yoshlardan o'zbek tilidagi badiiy adabiyotlarni ko'proq o'qishlarini talab qilyapmiz. Kitobxonik tadbirlarining deyarli barchasi ona tilida o'kaziladi. Qizlarimizni hayotga milliy qadriyatlarimiz asosida tayyorlash faoliyati bilan shug'ulanadigan "Qizlarjon" nomli klubimiz bor. Bir so'z bilan aytasam, ta'ilimi ruscha, tarbiyani o'zbekcha tashkil etganim.

Ustoz aytganicha bor. Maktabga kiraverishning o'zidayoq buni his etasiz. Atlas-adraslar "sharshara"si ostida milliy buyumlarning mo'jaz ko'rgazmasiga ko'zi tushgan kishining ruhiyatiga qadriyatlarimiz nafasi urilishi tayin. Ustozlar jamaosi o'z maqsadlari yo'lida to'g'ri usulni tanlashgan. Ular maktabda "Parvoz" nomli bolalar teatri jamaosini tashkil etib, har chorakda bir spektakl sahnalashtirishadi. Jumladan, birinchi chorakda taniqli o'zbek shoiri

– Yoshligimda rejissyor bo'lishni juda-juda istaganman. Lekin

taqdirdan qozosini bilan o'qituvchilik sohasini tanladim. Orzum armonga aylanmadim, chunki iqtidorim va ishi-

tiyoqimni o'quvchilarimiga yuqtirdim.

Ularning ko'chiligi ijodkor bo'lib yetishdi. O'yab-o'yab maktabning o'z hasaskorlik teatriniz tuzishga qaror qildik. Uning shunchaki to'garak sifatida qolishimi xohlasmadik. Mak-

tabimiz nafaqat ijodiy tomonloma,

balki o'qitish sifati bo'yicha ham

tumanda yetakchi o'rinnarda.

Oly o'quv yurtlariga kirish bo'yicha ham

oldingi safdamiz. O'tgan yili o'n na-

far o'quvchim davlat granti asosida

o'qishga kirdi. Shohruh Mirsalimov

Londonida, yana to'rt nafari Italiyada

o'qimoqda. Bolalarimiz Xitoy, Koreya

davlatlarining oly o'quv yurtlarida

ham tahsil olishyapti. Shu yili bitira-

digan o'quvchilarining yigirma bes

foizi hozirdan qoladigan tashkilat

qurilishga ham uning O'zbekiston

bo'lgan ehtiromiga zarracha soya

solmagan.

– Otam ispaniyalik arab, ona to-

mondan bobom – qozoq. Lekin uy-

imizda hammamiz o'zbekcha gap-

lashamiz, – deydi Sabina. – Men o'zbek, rus va ingiliz tillarini yaxshi

bilaman, fransuz tilini ham o'rgan-

moqchiman. Maktabimizda o'tadi-

gan hamma tadbirlarda faol qatna-

rahbari Nilufar Aliboyeva bilan birgailka tomosha qildik.

– Bu maktabda ma'naviyatga oid tadbirlar maromiga yetkazib o'tkaziladi, – deydi N. Aliboyeva. – Tumanimizda rus tiliga ixtisoslashgan to'rtta ta'ilim maskabni bo'lsa, an'analarimiz, milliy qadriyatlarimiz, madaniyatimizga eng e'tiborisini shu maktab deb ayta olaman. O'quvchilarining dunyoqarashi keng, iqtidorli bolalar ko'p. O'zlarini ssenariyini yozadi, o'zlarini sahnalashtiradi. Tadbirlarga xalqimizning sevimli san'atkorlarini ham charqishadi. Mashhur filmlarning taqdimatorlari ham shu maktab boshlab beradi. Eng ahamiyatlisi – bolalar umuman bo'sh qolmaydi. Albatta, bunday tadbirlarga tayyorgarlik ularlarda izlanishga, o'rganishga ishtiyoqni rivojlanitadi.

Ha, maktabda tadbirlar shunchaki xo'jako'rsinga o'tkazilmaydi. Har bir namoyish o'quvchilariga o'zingi ijobji ta'sirini, albatta, ko'rsatadi.

Birgina misol: tanqli rejissyor Hilol Nasimovning "Hayot" filmi taqdimotidan keyin yuraklarida Vatan mudofaasi o'liدا xizmat qilish hissi uyg'ongan ikki o'quvchi egniga harbiy libos kiyidi.

Umuman olganda, maktabda hozirdanoq ijtimoiy hayotda o'z yo'llini topgan o'quvchilar bo'lib yetishdi.

O'yab-o'yab maktabning o'z hasaskorlik teatriniz tuzishga qaror qildik. Ularning qolqo'zligi qolaydi. Albatta, qolqo'zligi turkanman, inson tarbiyasida oila bilan bir qatorda maktabning ham juda katta o'rni borligini.

Sabina modellik faoliyatidagi qiyinchiliklarni haqida gapirib, yaqinda o'tgan liboslar namoyishida yigirma kilolik kelinko'ylakni kiyish to'g'ri kelganimi aytdi. Unde o'z hayotiga oid hikoyasi va kelajak haqidagi orzu-lariga qulqo tutarkanman, inson tarbiyasida oila bilan bir qatorda maktabning ham juda katta o'rni borligini.

– Sabina modellik faoliyatidagi qiyinchiliklarni haqida gapirib, yaqinda o'tgan liboslar namoyishida yigirma kilolik kelinko'ylakni kiyish to'g'ri kelganimi aytdi. Unde o'z hayotiga oid hikoyasi va kelajak haqidagi orzu-lariga qulqo tutarkanman, inson tarbiyasida oila bilan bir qatorda maktabning ham juda katta o'rni borligini.

Sabina modellik faoliyatidagi qiyinchiliklarni haqida gapirib, yaqinda o'tgan liboslar namoyishida yigirma kilolik kel

ZARDA ANTENNAMIZ QAYOQQA QARAGAN?

Mahallada g'lati bir gap tarqaldi: nima emish, qo'y og'zidan cho'p olmagan Ne'mat ota aslida unchalik mo'min odam emas ekan. Oilasi bilan kechki dasturxon ustida jamuljam bo'lib televizor ko'rib o'tirishganida, bordan o'rnidan turib, etagini silkibdi-da:

- E, padariga la'nati! - deb so'kinganicha, yosh boladek arazlab chiqib ketibdi.

Unga nima bo'ldi o'zi? Kimdir bilib-bilmay ko'ngliga tegib qo'ymadimikan?

Shu payt to'ng'ich o'g'li gap nimadaligini payqab qolibdi. Shart o'nidan turib, televizorni o'chiribdi-da, yer-to'lagi olib tushin tashlabdi.

Haqiqatdan ham, turli xususiy telekanallarda bir qorindan talashish tushgan egizaklardek o'xshash mavzudagi, bir xil formatdagi "o'zimizning seriallar"ni oila davrasida tomosha qilish odamni xijolatga solib qo'yadi. Masalan, "Mening yurtim" telekanalida namoyish qilinayotgan "Sarvinoz" degan achchiq ichakdekk cho'zilgan serial suyjetiga nazar tashlaydig bo'sik, Sarvinoz degani erga tegib ham sobiq oshig'ining qutquisidan qutulolmaydi. Bir mahallan uni sevgan yigit avtosalotkata uchranganida, onasi bolami boyaqishning ruhi ko'tarilsin, deb Sarvinozni uyiga chaqirtiradi. U ham "bag'rirkeng va tushungan" erini yetaklab nomahram jabridiyadan oldiga bemalol krib boraveradi. Qarangki, o'z navbatida sobiq oshiqning xotinini ham boshqa bir kimsa jigarso'xtalarcha sevadi va "visolsiz muhabbat" firog'idan alamzda bo'lib, tishini g'ijirlatib, mushitini tukanichka kelinpooshshanning ortidan qolmaydi...

Bunday suyjetlarni o'ylab topadigan "ijodkorlar" insonlar taqdirdini to'ptoshdek sochib o'yashadi. Bu zamonaviy ertaklariga katta-yu kichik ishonadi, deb o'yashadi, shekili.

"Nomus" deb atalgan serialdag'i benomuslikni targ'ib qilishda "Sarvinoz"ni ortda qoldiradigan voqe'a-hodisalar ni ko'rib, yoqa tutamlamay ilojingiz yo'q. Mualliflarning bir-biriga tuflab yopishitirilgandek sayoz va sun'iy lavhalar bilan to'lib-toshgan bunday seriallarni tomoshabinga taqdim qilishdan ko'zlangan asl maqsadi nima, degan savol tug'iladi. Nahotki, bor-yo'q muddao tomoshabinlarni jaib etish-u reklamani ko'paytirib, chontakni qappaytirish bo'lsa. Hayotning achchiq-chuchugini totgan, oq-qoran tanigan tajribali odam-ku bu "ajivalar o'yini"dan ensasi qotib, Ne'mat ota kabi etak silkib turib ketishi mumkin. Ammo hali suyagi qotmagan, oynai jahona gapirilgan gap-u ko'sratilgan vaqolearni mutloq hayot haqiqati sifatida qabul qiladigan yoshlari-chi? Ular kelgusuz yengiltak qahramonlarga taqlid qilmasligiga hech kim kafolat berolmaydi.

Endi "Milliy" telekanalining ko'z ko'rib, quloq eshitma-gan voqealarga boy "Yig'lagan qizlar" nomli serialiga kelsak, shovvozlar turklarning axloqszilikni targ'ib qiluvchi "Fazilat xonim va uning qizlari" filmlining o'zbekcha variantini suratga olib, anoyi tomoshabinning boshini aylan-tilib yotishibdi. Turkchasiда Fazilatxonim va qizlarining boy odamlarni "ovlash" yo'lidagi sarguzashtlari hikoya qilingan bo'lsa, "Yig'lagan qizlar" seriali ijodkorlari shu qadar bachkana va ishonarsiz sahnalarini suratga olishgani, hayratdan emas, nafratdan yoha ushlaysiz.

Xo'sh, uning mualliflari eri qamalib ketgan alamzada ayolning uch qizini "bozorga solib, qozon qaynatish"ni qaysi o'zbek oиласида uchratishgan ekan? Qarang-a, qamoqdan qaytgan ota o'zining qimorbozlikka mukkasiidan ketgan o'rancha qizini bilmasdan sevib qolarmish? Qaysi o'zbek xonadanidom qimorboz qiz chiqqan ekan? deb iztirobga tushib turgan paytingizda uchinchini qiz "erga tegish operatsiyasi"ni boshlab yuboradi. Yaxshi ko'rgan yigit qolib, boyvachchalarga birin-ketin erga tegib chiqaveradi. Ikkinci qiz singlisining sobiq sevgilisiga bexos ko'ngil qo'yaganiga nima deysiz? Olibadagi to'ng'ich qiz turmushga chiqqaniga o'shen yil bo'lsa-da, hamon be-farzand. Onasi esa do'q-po'pisa qilib qo'rqtish orqali to-parmon-tutarmon kuyovidan doimiy ravishda pul undirib yuradi. Avvaliga u boyaqish kuyovni bepushtlikda ayblab, qizimni sendan ajratib olaman, deb dag'dag'a qiladi. Aslida esa, ayb qizida ekan. Pul desa yimonini sotishdan ham tap tortmaydigan ona o'zi yollagan yengiltak ayol bilan kuyoving "to'shak sahnalarini" suratga olib, unga qarshi "kuchli dalillar" to'playdi. Xo'sh, qani bu yerdan mantiq, o'zbekona odob-axloq, uyat va andisha? Qaysi o'zbek ayoli o'z qiziga kundoshlik balosini ravo ko'radi? Bu qo'shotinlliikkiring yashirin targ'ibotimi? Shu o'rinda bir savol: aziz tomoshabin, agar sizga bozorda yoki bivor do'konida muttahamlar o'tmas matohni aladb tisqishirsa, indamay rozi bo'lib ketaversasizmi? Haqingizni talab qilmaysizmi? Serialchi shovvozlar esa bemaol ustingizdan kulib, o'zlarining "aynigan" mahsulotini ongingizga tisqishirayotgan bo'lsa, o'zingizni haqoratlantangday his qilmaysizmi? Menimcha, yuqoridaq kabi seriallarga boshqacha izoh berish mumkin emas.

Shu o'rinda yana bir savol: kinoshunoslар, kinotanqid-chilar qayerga qarashyapti? Taxminiy javob o'zimda bor. Ular yoki ushu seriallarga "tanqiddan tuban" deb qara-shadi yoki ularning "antennasi" boshqa yoqqa qaragan.

Xullas, hozircha Ne'mat otaga o'xshagan or-nomusli insonlarga sabr-toqat tilashdan boshqa ilojimiz yo'qqa o'xshaydi.

Mohigul NAZAROVA

AKS SADO

SOHIBQIRON SHA'NIGA GARD YUQMASIN

"Jadid" gazetasining shu yil 12-aprel sonida O'zbekiston Fanlar akademiyasi Astronomiya instituti direktori, akademik Shuhrat Egamberdiyevning "O'zbekistonda astronomiya: Renessansdan Renessansgacha" sarlavhali maqolasi e'lon qilindi. Ushbu maqolada o'zbek astronomiya maktabining shoni o'tmishi va bugungi rivoji haqida e'tiborga molik dalil va raqamlar tilga olinib, salmoqli fikrlar bildirilgan. Biroq hurmatli olimimizning buyuk Sohibqiron Amir Temur shaxsiyatiga oid bir mulohazasi kaminda e'tiroz qyg'otib, qo'limga qalam olishga undadi.

Shuhrat Egamberdiyev shunday yozadi: "Tarixda ko'plab shaxslarning nomlari haqaratomuz laqablardan kelib chiqqan bo'lsa-da, keyinchalik asl ma'nosini yo'qtib, tarixiy shaxsning ismiga aylangan. Xuddi shunday holat Amir Temuring "Temur lang" (Oqsoq Temur) laqabidan kelib chiqib, keyinchalik bu laqabning ma'nosi unutilib, Yevropada "Tamerlan"ga aylangan..." Bu fikrga ko'p izohlar berish mumkin. Yana maqolani o'qishda davom etamiz: "... Tamerlan" – bugunda Amir Temuring dunyoda qabul qilingan ismi. Biz buyuk bobokalonimizni Amir Temur deb atayveramiz, lekin uni boshqa xalqlar Tamerlan, deb atashsa, buni haqorat deb qabul qilmasligimiz kerak..."

Bu fikrga zinhor qo'shilib bo'lmaydi. Bu tarixiy haqiqatga ziddir. Avvalo, laqab hech qachon inson ismining o'mini bosolmaydi. Har bir kishining ota-onasi qo'yan ismi bo'ladi va u muqaddas hisoblanadi. Kerak bo'lsa, ism, nom – or-nomus masalasidir. Amir Temuring paduri buzrukviy Amir Tagar'ay va pirlari Shayx Shamsiddin Kulol bo'lajak jahongir tug'ilganida unga Temurbek deb ism berishgan. Uni birov o'zgartira olmaydi! Sohibqiron davrida g'alami dushmanlar tarqatgan bu haqoratli laqab Amir Temuring o'zini ham bag'oyat g'azablantrir edi. Shunday ekan, bu laqabni "haqorat deb qabul qilmasligim" ning o'zi haqoratni olish bilan barobardir. Siz-u bizning, Amir Temur avlodlarining beparvoligi, "aytsa aytar" qabilida e'tiborsizligi tufayli bugun jahon ommaviy axborot vositalarida,

ensiklopediyalarida Amir Temur turlicha nomlar bilan atabi kelinyapti.

1992-yilda Yangiyo'ldagi sharob korxonasi "Tamerlan" degan konyak chiqqargan ekan. Insolli adiblarimiz darhol bunga qarshi o'z fikrlarini bildirishgan va bu noxush qadamni to'xtatishga erishgan edilar. Yaqinda buyuk Sohibqiron abadiy orom olib yotgan Samarqand shahrida ham shunday haqoratli nomda sharob ishlab chiqarish yo'lg'a qo'yildi, hatto bir tadbirkor korxona oshib, uni "Tamerlan" deb ham atabdi!

Xo'sh, buni qanday tushunish mumkin? Bu shovvozlar bilib-bilmasdan ulug' jahongir bobomizning sha'nini oyoqosti qilayotganini nahotki anglamasa! Xo'p, ularning bunga aqli yetmasa, shu ishga mas'ul bo'lgan idolar, hokimliklarni qayoqqa qarayapti?

Shu o'rinda tarixa bir nazar solaylik.

1404-1405-yillarda Samarqandga kelib Amir Temur qabuliga musharraf bo'lgan, yurtimida behad izzat-u e'zoz ko'rgan ispan elchisi Rui Gonsales de Klavixo ham Sohibqironning laqabi masalasiga alohida e'tibor qaratgan edi. U o'z kundaligida shunday yozadi:

"...Temurbekning asl ismi biz ataganimizdek Tamorlan emas, Temurbekdir. Chunki Temurbek ularning o'z tilida "Temir podsho" degani, podsho esa ularning tilida "bek". Tamorlan yuqoridagilarga batamesk temsaki ma'noni anglatadi. Uni tahqirlash ma'nosida Tamorlan, ya'n oqsoq Temur, deb ataydilar..." (ta'kid bizniki – M.A). Mana, Yevropa fuqarosining Amir Temurga xolis bahosi!

Sohibqiron Amir Temur milliy davlatchiligidining asoschilaridan biri, xalqimizning faxr-ifltixori bo'igan buyuk tarixiy siyosha hisoblanadi. Ul zotning bebabaho shaxsiyatini haqida fikr yuritganda hushyor bo'lmog'imiz, bu masalaga niyoyatda ehtiyyotkorlik bilan yondoshmog'imiz va unga doimo hurmat-ehtirom ko'rsatmog'imiz shart. Toki ulug' ajdodimizning sha'niga, nomiga dog' tegmasin!

**Muhammad ALI,
Xalqaro Amir Temur xayriya jamaot
fondi raisi,
O'zbekiston xalq yozuvchisi**

MULOHAZA

Suitsid, ya'ni o'z joniga qasd qilishdek mudhish fojia haqidagi ushu maqola qahramonlarimizning achchiq qismatiga oid hikoyalasor asosiga qurilgan. Bunday sho'r qismat ayollarni shartli ravishda guloyimlar deya ataymiz. Ayanchli voqealarni tasvirlash orqali o'quvchining hissiyorlarini junbishga kelitirish fikridan yiroqmiz, balki insonni o'z joniga qasd qilish dara-jasigacha olib boradigan omillarni oshib berishga harakat qilamiz. Zero, gulday umrining bahori-da ayamajuz urg'an bu oy qizlarning ayanchli qismati nainki ularning yaqinlari, balki butun bir jamiyatning og'rig'i hisoblanadi. Atoqlirus yozuvchisi Dostoyevskiy "Men inson dardining oldida tiz cho'kaman", degan edi. Darhaqiqat, odam borki, g'am-tashvishi, armon-anduhi bor va ular bedava musibatga aylamasligi uchun yonimizdag'i insonlarning taqdiriga be-farq qaramasligimiz kerak.

1-GULOYIM

U ammamming qo'shnisi edi. Qishloq to'ylarida raqqosalik qilardi. Men bir to'ya Guloyim charx urib xirom aylagani, eri esa qistir-qistir dan tushgan pul-larni bemaol yig'ishtirib organini ko'rgandim. Odamlar ularning ikkovini ham yoqtirmas edi. Aslida bir qarashda ular to'rt farzandi bor binoyidek olla edi. Faqat eri bot-bot Guloyim ayovsiz kattaklashga odatlangandi. Devor osha bechora ayolning alamli

TOG'LAR ORTIDA HAYOT BOR!

oh-faryodi eshitilsa-da, hech kim oraga tushmasdi. Bir kuni ammam bebosh qo'shnisi xotinini 7-sinfda o'qib yurgan kezlarida o'q'irib kelib, yuziqora qilgani va to'y-tanta-nasiz uylanib organi haqida aytib qoldi. Gap orasida, bu qishloqda Guloyim kabi pokiza, mehnatkash va tartibili ayolni topish qiyin, dedi. Bu – raqsga havasmand ayol haqidena men eshitgan birdan-bir yaxshi gap edi.

Kutilmaganda radioda Guloyimning eri yo'qolib qolgani haqida xabar yoyinlandi. Ko'p o'tmay uning jasadini Zarafshon daryosidan topishdi. Guloyim gumonlanuvchi shaxs siftatida qo'lg'a olindi. Aytishla-

richa, tergova qotillikni amalga oshirish uchun u ikki odamni yolla-gani, uchalasi birgalikda erini suv-qo'g'oz bilan bo'g'ib o'dirganini tan olni emish. Marhumning yetti si quni qotillarni voqe'a joyiga olib kelishdi. Ma'rakaga tumonat odam yig'ildi. Hatto janozaga kelmaganlar ham Guloyimni tomosha qilish uchun hoziroq nozir bo'ldi. Ayol birgina ittiosi borligi, ya'ni bolalarining diydoriga mushtoq ekanligini ma'lum qildi. Qonun himoyachilarini odamlarning norozligiga qaramay, uning ittimosini bajardi. Guloyim to'rt bolasini bag'riga bosganida ko'ksidan dunyon titrabit yuboraydi, degan gap-so'zlarni eshitganida ensasi qotib, o'g'lim ham, qizim ham shu, bolamga ataganimga boshqaning nima ishi bor, deya lab jiyyirdi.

Qiz ulg'ayib, oq'i qoqqa, qizili qizilga ajralganida qo'shni qishloqlik Nizomga ko'ngil qo'ydi, sevib-sevildi. Bir kuni ishdan kechroq qaytgan ota derazasi tagida ikki yoshning suhbatlashib turganini ko'rdi. Qizidan yigitning kimligini bilgach, u sening

tirnog'ingga ham arzimaydi, dedi qat'iy ohangda. Tantiq o'sgan Guloyim ham otasining yuziga tik qarab, men tegsam, faqat shu yigitga tegaman, deb javob qildi. Ota esa g'azab ustida qizining yuziga ketma-ket shapaloq tortib yubordi. Guloyim o'krab yig'lagancha uya otlib kirib, eshikni ichkaridan tambilab oldi. Allamahalgacha ostonadan nari ketmagan onasini-da xonasiga kirimadi. Erta tongda eshikni bu-zib Kirgan ota-ona qizining muzdad qotgan jonsiz tanasiga duch kelib, dahshatga tushishdi. Guloyim otasiga achchiq qilib sirkha ichgan, ehtimolki, qahri qattiq padarini qo'rqitib qo'yish ilinida o'z hayotiga nuqta qo'yanan edi.

3-GULOYIM

Yol'g'izlik qildi Guloyim. Uni suyadigan va u suyanadigan aka-ukasi, tog'a-pochchasi yo'q edi. Qaynonanining xizmatida o'n guli so'ldi. Biri-biridan tildor qayinopalar hech kimi yo'q Guloyimni nazar-pisand qilishmadni. Kunda-shunda "cho'qilab ketishdan" tiyilishmadni. Er ham o'ynoq chiqdi, yuzing-ko'zing demay oyimbozlik qildi. Bunga ham qanoat qilmay, Guloyimni urish, xo'lashdan tiyilmadi. Afsuski, biz bugun faqat muhokamalgagina ruju qo'yidik. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, har yili yer yuzida qariyb bir million odam o'z joniga qasd qilish oqibatida dunyodan ko'z yumar ekan. Agar inson o'laroq qalbimizni uyg'otsak, ana shu bir millionga yaqin odamning hayotini saqlab qolishimiz mumkin-kun.

Donishmandning aytishicha, dushmanlardan qo'rqmaslik lozim, nari borsa, ular seni o'ldirishi mumkin. Biroq befarq odamlar nihoyatda xatarlidir. Chunki ularning jim va beparvo qarab turishi oqibatida yer yuzida xiyonat va aldovlar, turli raziliklar urchiysi. Toki shunday ekan, dardginangi olay, Guloyim, sen ham o'zingni qo'lg'a ol, bu g'amlar o'tkinchi. Axir, senga zimiston bo'lib tuyulayotgan oyning o'n beshi, albatta, yorug'... Axir, sen ham uzoq va baxtli yashashga haqlisan!

Muhayyo RUSTAM qizi

SHARAFLI HAYOT YO'LI

O'zbek adabiyoti va madaniyati og'ir judoikkha uchradi. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan jurnalist, taniqli ijodkor, ja-moat arbobi Erkin Samandar 89 yoshida vafot etdi.

Erkin Samandar 1935-yil 22-martda Xorazm viloyati Xonqa tumani Navxos qishlog'ida tug'ildi. Ushbu tumandagi o'rta maktabni tugatganidan so'ng Xorazm viloyati pedagogika institutida, O'zbekiston Fanlar akademiyasi Til va adabiyot institutida (hозиг' O'zbek tili, adabiyoti va folklori institutining aspiranturasida tahsil oldi. Shundan so'ng qator yillar O'zbekiston televide-niyesining "Yoshlik" studiyasida adabiy-dramatik eshitirishlar dasturi muharriri, "Xorazm haqiqati" gazetasi bosh muharriri vazifasida samarali faoliyat ko'ssatdi. U 1990-1993-yillarda O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinosari sifatida mammakatimizda ijtimoiy sohalarni rivojlantirishga qaratilishga islohotlarning mazmun-mohiyatini aholi o'rtaida keng targ'ib etish, adabiy jarayonlarni yangi bosqichga ko'tarish hamda iste'dodli yosh ijodkorlarni tarbiyalashda faoliyat ko'ssatdi.

Erkin Samandar dramaturgiya sohasida ham

E'TIROFNI SOTIB OLIB BO'L MAYDI

Boshlanishi 1-sahifada.

Esimni tanibmanki, taniqli kishilarning farzandisi, mashhur qo'shiqchining ukasi bo'lganidan, keyinchalik jigarlarim ham el og'ziga tushgan san'atkor ekanidan g'ururlanib yashadim. Dadam taniqli opera xonandasini, kamgap, mehrimon, kamtar, ayni paytda zukko, talabchan inson bo'lib, madaniyati shunchalik edidi, hammani sizlab gapirardilar. Zarurat tug'ilganda tunukachilik, duradgorlik, pazandalik ham qilib ketaveradilar. Ko'kchada buvamiz Zokir oqsogoldan qolgan kattagina bog'imiz bo'lardi. Dadam bo'sh qoldi deguncha bog'dagi ishlar bilan shug'ullanardilar. Bu bog'o'ziga xos san'at xiyoboni ham bo'lib, o'z davrining xushxon insonlari to'planib, latif davralar quishardi. Komiljon Otaniyozov, Mukarramaxonim, Nazira Ahmedova, Shukur Burxonov, Xoji Qurbon Nazarov kabi san'atkorlar bilan dilkash suhbatlarning guvohi bo'lib o'sganman.

Onam Muqimiy nomidagi misiqali teatrda aktrisa edilar. "Tohir va Zuhra", "Ravshan va Zulkumor", "Alpomish", "Xolixxon", "Nurxon", "Oftobxon" kabi spektakllarda esda qolarii rollar ijob etganlar. Shu bilan birga, laparlarni mohirona kuylardilar. Onamning fe'llari dadamning teskarisi edi. Farzandlarga qat-tiqqo'l, niyoyatda talabchan, bir so'zli ayol edilar. Biz hazillashib onamni "oila badiy kengashching raisi" deridik. Muhimi, onam har birimizning qobiliyat va layoqatimizga e'tibori bo'lib, yilt etgan uchqunni ilg'asalar, shu jihatni rivqilantirisha rag'bat berardilar. Mahallada ham juda faol edilar. Ota-onam bir umr xalq orasida bo'lib, hayot kitobidan betimsol hikmat yig'gan edilar. Ularning o'gitlari bizga hanuzgacha asqotib kelyapti.

- Siz mahallada yashagansiz, qo'ni-qo'shnichilik munosabatlardan xabar-dorsiz. Bugungi kunda Prezidentimiz milliy qadriyatlarimiz, urf-odat, an'analarimizning asrab-avaylab saqlanishida, yoshlar tarbiyasida, umuman, xalqimiz hayotida mahallaning o'rniha alohida e'tibor berayotganlari bejiz emas. Sizing bu boradagi fikrlaringizni bilmoquechi edik.

— Mahallani bernalol hayot maktabi, hayot dorifunni deyish mumkin. Mahallada olgan darsni boshqa hech qaysi maktab yo'li o'quv yurtida olmaysiz. Oddiy salomlashishdan tortib, odamlari bilan muomala-munosabat qilish, qo'ni-qo'shnilarining holdan xabar olish, to'y-ma'rakalar, hashar yushtirish... Eh-he, yoshligimizda mahalla hayotining har bir kuni esda qolari voqealar bilan to'la bo'lgan. O'sha paytlarda yaqin qo'shnilar bir-birini tansiq taomlar bilan siylardi, hovlisida qaysi meva pishsa, atrofdagilarga ulashardi. Bolalarining ham birga o'ynaydigan o'ynilar juda ko'p edi. "Bir bolaga yetti qo'shni ota-ona", degan hikmat mahallaning qadriyat bo'lgan. Afsuski, tezkor davrda ko'p yaxshi udumlarni boy berib qo'yidik. Biz, bolalar, bir vaqtlar "bog'da sharoit yo'q, dom yaxshi", desak, dadam jilmayib: "hali bitta yoz, beta qish o'tsin, o'shanda bilasan", derdilar. Haqiqatan, vaqt — oly hakam. Bugun mahallami qo'msab chiqqargan xulosam shuki, mahallada bilgan va organganlarining boshqa hech qanday kitobdan topolmas ekansan... Lekin hozirgi paytda aynan mahalla va uning obodligi masalasiga hukumat darajasida e'tibor berilayotganlari ko'rib, haqiqiy o'zbekona udumlar o'z mavegeini tezda tiklab olishiga ishongim keladi.

- Menimcha, kasb tanlashda ota-onanining o'rniagi muhim ahamiyatga ega.

— Shu topda dadamning bir gaplari yodimga tushdi: "He, senlarni qara, — degan edi u kishi menga, — hech qaysining boshqa bir tuzukroq kasb tanlamadilaring. Mana, se-ning qo'llaring nozik, jarroh bo'lishing mumkin edi". O'shanda nega bunday deganlariga hayron bo'lgandim. Dadam aytgan gapning mag'zini keyinroq tushundim. Sababi, u kishi san'at yo'li mashaqqatli ekanini, uning qattiq nonini yeyish oson emasligini yaxshi bilgalar. Bizning o'rtamiyona ijodkor bo'lib qolishimizni istamaganlar. Eng muhimi, ota uyida ko'rganlarimiz, eshitganlarimiz biz uchun hayot maktabi vazifasini o'tadi. Ayniqsa, Botir akamning taqdidi...

Men o'zbek milliy estrada san'atining asoschisi bo'lgan Botir Zokirovning ukasi ekanidan faxrlanaman. Akam haqida juda ko'p yozilgan, hujjati filmlar suratga olingan. Suhbatlarmizdan birida akam shunday degan edilar: "Estrada san'atining asosi O'zbekistonda qadimdan shakllangan. Uning ildizi o'zbeklarning masxarabozlik, dorbozlik, askiyachilik, ya'ni maydon tomoshalariga borib taqaladi. Zamoniy san'at sifatida Tamaraxonim ijrosidan boshlangan". E'tibor bersangiz, maqoma nijsabat olganda, estradaga yengil janr deb qaraladi. Dadam va akam esa "Estrada — juda og'ir janr.

Mas'uliyati niyoyatda yuqori. Sahnaga chiqib qo'shiq kuylash madaniyati tuflining ipini bog'lashdan boshlanadi", deyishgan.

Shubhasiz, bu janrga qiziqishimning ilhomchisi ham, ijod yo'limning boshlanishi da "Bayju Bavra" filmidan qo'shiq kuylagan. O'shanda Indira Gandi sahnaga ko'tarilib, opamning yoqasiga fil suyagidan ishlangan chiroqli to'g'rog'ichni qadab qo'ygani hamon ko'z oldimda turadi. Umam Navfal, afsuski, betob bo'lib oramizdan juda erta ketdi. U ham qo'shiq aytar, ham go'zal suratlar chizardii. Mendan ikki yil keyin tug'ilgan ukam Jamshidni xalqimiz yaxshi taniydi. U yoshligidan muloyim, kamsuqun edi. Xalqimizda "qo'y og'zidan cho'p olmagan", degan ibora borku, nazarimda, bu gap Jamshid haqida aytildi. Qayerda bo'lmaylik, dadamga "Shu Jamshid o'g'lingiz boshqacha", deyishardi. Fe'l-avtori, insonparvarligi, odamshavadaliqi, hammaning holdidan xabardon bo'lib turishi dadamga o'xshardi. Yaxshi fazilatlarini behisob edi rahmatlining. Karim Zokirovning munosib farzandi edi. O'zbek milliy akademik drama teatrining yetuk aktyorlari safida rafiqasi Gavhar Zokirova bilan o'zingizga ma'lum bo'lgan "san'at tanazzuli" davrini birgalikda yengib o'tib, millatning fidoyisi sifatida teatrning rivojiga salmoqli hissa qo'shdi.

Eng kichigimiz Ravshan Zokirov 1951-yilda tug'ilgan. Qo'shiglari bilan nufuzli tanlov-larda qatnashib, yuqori o'rinnarga sazovor bo'lgan. Lirik mavzularda suratlar va portretlar chizadi. "Botir Zokirov jamg'armasi"ning direktori sifatida sulolamizga taalluqli tadbirlerda faol.

— Nazarimda, mavzumiz ravishi o'zingiza-ga keldi. Mana, qariyb elliq besh yil mobaynidu muxlislarga zavq-shavq ular-shib kelyapsiz. Menimcha, bugun yetuk san'atkor sifatida dunyoga tanilgan Farrux Zokirovning bolalik xotiralari ham ibratli bo'lsa kerak.

— Nimadan boshlasam ekan... Men sho'x, o'yinqaroq, ayni paytda, romantik bola bo'lganman. Bu juda ko'p kitob o'qiganimdan bo'lsa kerak. Hozir ham kitoblar mening do'stim, maslahatchim. Bolaligimda shanba, yakshanba kunlari dadam ishlagan teatrga borardik. Birinchi bor tomoshaga tushganimda mo'jizaviy olamga kirib qolgandan bo'lganman. O'shanda bizga teatrning yon

qizi Indira Gandi bilan birga O'zbekistonga kelishgan. Alisher Navoiy nomidagi teatrda bo'lib o'tgan konsertda Luiza Zokirova hindcha "Bayju Bavra" filmidan qo'shiq kuylagan. O'shanda Indira Gandi sahnaga ko'tarilib, opamning yoqasiga fil suyagidan ishlangan chiroqli to'g'rog'ichni qadab qo'ygani hamon ko'z oldimda turadi. Umam Navfal, afsuski, betob bo'lib oramizdan juda erta ketdi. U ham qo'shiq aytar, ham go'zal suratlar chizardii. Mendan ikki yil keyin tug'ilgan ukam Jamshidni xalqimiz yaxshi taniydi. U yoshligidan muloyim, kamsuqun edi. Xalqimizda "qo'y og'zidan cho'p olmagan", degan ibora borku, nazarimda, bu gap Jamshid haqida aytildi. Qayerda bo'lmaylik, dadamga "Shu Jamshid o'g'lingiz boshqacha", deyishardi. Fe'l-avtori, insonparvarligi, odamshavadaliqi, hammaning holdidan xabardon bo'lib turishi dadamga o'xshardi. Yaxshi fazilatlarini behisob edi rahmatlining. Karim Zokirovning munosib farzandi edi. O'zbek milliy akademik drama teatrining yetuk aktyorlari safida rafiqasi Gavhar Zokirova bilan o'zingizga ma'lum bo'lgan "san'at tanazzuli" davrini birgalikda yengib o'tib, millatning fidoyisi sifatida teatrning rivojiga salmoqli hissa qo'shdi.

Eng kichigimiz Ravshan Zokirov 1951-yilda tug'ilgan. Qo'shiglari bilan nufuzli tanlov-larda qatnashib, yuqori o'rinnarga sazovor bo'lgan. Lirik mavzularda suratlar va portretlar chizadi. "Botir Zokirov jamg'armasi"ning direktori sifatida sulolamizga taalluqli tadbirlerda faol.

— Nazarimda, mavzumiz ravishi o'zingiza-ga keldi. Mana, qariyb elliq besh yil mobaynidu muxlislarga zavq-shavq ular-shib kelyapsiz. Menimcha, bugun yetuk san'atkor sifatida dunyoga tanilgan Farrux Zokirovning bolalik xotiralari ham ibratli bo'lsa kerak.

— Nimadan boshlasam ekan... Men sho'x, o'yinqaroq, ayni paytda, romantik bola bo'lganman. Bu juda ko'p kitob o'qiganimdan bo'lsa kerak. Hozir ham kitoblar mening do'stim, maslahatchim. Bolaligimda shanba, yakshanba kunlari dadam ishlagan teatrga borardik. Birinchi bor tomoshaga tushganimda mo'jizaviy olamga kirib qolgandan bo'lganman. O'shanda bizga teatrning yon

ladi. Mendek olti yoshli bola uchun bu chinakam g'aroyibot edi. Uyimzida plastinkalar juda ko'p bo'lib, deyarli har kuni maqomlar, ashulalar, yevropa kuylarini tinglardik. O'sha kuni uya kelgach, ko'rganim mo'jizadan ta'sirlanib, novdadan qilingan tayoqchani ushlab, oldimdag'i toshoyngaga lampani qo'yib olib, dirijorlikni mashq qildim. Bu hol anchagacha davom etdi. Onam bolalarcha qiziqishimni qo'llab, mashg'ulotimni rag'batlantirdilar. Aytganimdek, bolalikda qiziqinan "sehri tayoqcha" tufayli (aytgancha, keyinroq o'sha oq sochli, nuryon odam ulug' san'atkor Muxtor Ashrafiy ekanini bilganman) dirijor-simfonist bo'lishni orzu qillardim. Lekin bo-ra-bora yuragi estradaga tortib ketdi.

1957-yili Moskva shahrida bo'lib o'tgan jahon talaba va yoshlar festivalida birinchi marta rasmiy suratda sahnaga chiqqanman. 8-sinfni tamomlagach, musiqa bilim yurtiga o'qishga kirdim. Aynan shu dargohda musiqa olami juda keng va murakkab dunyo ekanini tushunib yetdim. Estrada san'atiga haqiqiy qiziqishim shu yerda boshlandi.

Qo'shig kuylashni boshlaganimda xayolimda hamisha "Botir akamga o'xshab ashula yoza olamanmi?" degan savol aylanardi. Akam ijodimni kuzatib, "Bular hali xom, bitta yaxshi ashula yaratish uchun yillar ke-rak bo'ladi, sen hozir faqat o'qishing kerak", derdilar. 1969-yili Toshkent davlat konservatoriyaning xor dirijorligi fakultetini tugatib, ukam Ravshan bilan Toshkent teatr va rassomlik san'ati institutida tashkil etilgan talabalar vokal ansambl safiga qo'shildik. 1970-yil dekabr oyida orkestr rahbari, kompozitor Yevgeniy Shirayev g'oyasida teatr san'ati instituti va konservatoriya talabalaridan iborat ansambl tashkil topdi. Eson Qandov, men va akam Navfal Zokirov shu yerda yakkaxon ijrochi edik. Ana shu paytda Moskvdan Yevgeniy Maslyakov kelib bizni o'sha davrda juda mashhur bo'lgan "Allo, talantlarni izlayapmiz!" deb nomilangan tanlovg'a taklif qilgan. Ustoz Anatoliy Qobulov repetitsiyalarimizda yordam berardi. Bir safar Shahboz Nizomiddinov bilan birga kompozitor Enmark Solihovning "Qiz bola" qo'shig'ini aytga boshlashimiz bilanoq, Anatoliy Qobulov "Ansamlarning nomini topdim, "Yalla" bo'la-di", deb qoldi. Haqiqatan ham ismi jismiga mos bo'lgandi. O'sha kungi holatimiz hech yodimdan chiqmaydi: hammamiz quvonchdan sahnada yugurib yurganman. Xalq ijodi bitmas-tuganmas boylik ekanini ansambl tuzilgandan so'ng yanada ko'proq his qildim. Repertuar tuzishida onamning yordamlari katta bo'lgan. Teatrdagi faoliyat, mahalladagi, uydagilashlardan ortib, ansamblimiz bilan birga safarlarga borardilar. Hamisha "Sahnada 3-4 daqiqadan ortiq turib qolma, tomoshabinni toliqtirma", derdilar.

Aytib o'tganimdek, o'sha paytda hamma havaskor san'atkorlar kabi tezroq tanilishni, ko'zga ko'rinishni xohlardim. O'zim yaratgan qo'shiglarni dastlab Botir akamga eshitrib, "Shuni aytasangiz-chi, aka", deb iltimos qilardim. U kishi mening ruhimni sindirimlik uchun avaylab, shu bilan birga, o'zlariga xos talabchanlik bilan "Mayli, o'ylab ko'rancha", deb javob qaytarardilar. Shu taripa yillar o'tdi. Kechagidek esimda, 1974-yili oilaviy shanba-yakshanba yig'ilishlarimizdan birida Botir akam "Majnuntol" qo'shig'ing yaxshi chiqibdi, aytasam maylim", deb qoldilar. Bu gap men uchun kutilmagan mukofot, eng qadrlari e'tirof edi. Xursand bo'lib ketdim, ko'nglim ko'tarildi. Lekin men ham sir boy bermay, u kishining o'ziga xos ohanglarida "Mayli, o'ylab ko'rancha", deb hazilomuz javob qildim.

— Demak, shu bilan "Yalla" va Farrux Zokirov ijodida yangi davr boshlandi...

— 1979-yili ansamblimizda biroz qiyinchilik yuzaga keldi. Ayrim sabablarga ko'ra, guruh tarqalib, Shahboz ikkimi qolqandik. Shunda "Botir aka, keling, birga ishlaylik", dedim. Rozi bo'ldilar va shu yildan ansamblining ikkinchi umri boshlandi. Ikkinci to'lqin

ning qo'ng'iroqde ovozi borligini ham akam ilg'ab, o'z davrida muxlislar orasida mashhur bo'lib ketgan qo'shiglarni yaralishiga ilhomlantirgandi. Luiza opam hind filmlaridagi qo'shiglarni jozibali, go'zal ohanga kuylardil. Opam 15-16 yosh paytlarida Hindiston Respublikasining rahbari Javoharla' Neru

tomonidagi rasmiy balkondan joy teggandi. Bu yerdan orkestr "o'ra"si ko'rinmas ekan. "O'ra" o'tasida yonib turgan chiroqqa hayratlanib qarab tursam, uning yoniga nuri chehrasini kulib turgan oppo sochi ber odam kelib, qo'lidagi tayoqchani ko'tardi. Shu zahoti zal bo'ylab g'aroyib musiqa tarala bosh-

boshqacha bo'ldi, bu burilish oddiy emas edi. O'sha yili Yalta shahrida Estrada qo'shiglari festivali bo'lib o'tdi. Botir akam hay'at a'zo-si edilar, birga bordik. O'sha yerda Rustam Ilyosov bilan tanishganman. Botir akam bilan birligida "Yalla"ga badiiy rahbar bo'lishni taklif qilganmiz. Javobini yigirma kuncha kutdik, oxiri rozi bo'ldi. Shu odamning keli-shi ansambliga katta yordam berdi. Yonimda Alisher To'laganov ham bor edi. O'zbekona oilda tug'ilib-o'sgan Rustam milliy kuy-qo'shiglarni yaxshi bilardi. Mana, hozirgi kun-gacha Abbas Aliyev, Javlon To'xtayev, Temur Xoliqov bilan birligida ijoddan davom etib kelyapmiz. Reporturimiz ansambl nomidan kelib chiqqan holda, rosmana xalqona, oddiy, hayoti, milliy mentalitetimiz bilan bog'liq qo'shiglarning tarkib topgan.

— Farrux Karimovich, siz bugun na-faqat estrada, balki san'atimizning yorqin yulduzi sifatida bu sohaga baho berishga ma'naviy haqlisiz. Aytin-chi, munosib iz-doshlarinig bormi? San'atimizning eng katta muammosi nimada deb o'ylaysiz?

— Estrada san'atimizda o'ziga xos ijo-liga ega, milliylikdan chekinmay yaxshi asarlari yaratayotgan yoshlar kam emas. Turli bayram tadbirlerida ko'ryapmiz ularni. Jonli muloqotga, jonli ijroga hech narsa teng kelolmaydi. San'atkorman deb sahnaga chiqdimi, ovoz imkoniyatlari shunga yarasha bo'lishi kerak. Ayniqsa, konsert saroylari, uchrashev-lardagi chiqishlar jonli ijroda o'tgani ma'quil. Ayni paytda fonogramma ruju qo'yish kuchayayotgani ham bor gap. Ba'zan o'zimiz ham fonogrammadan foydalananiz. Konserbergani, aytaylik, chekkaroq joylarga borganimizda, sharoit yo'q vaqtarda, texnik asbob-uskularni olib yurishning imkonni bo'lmaganda fonogramma qo'l keladi. O'shanda ham fonogrammada, ham jonli ijroda kuylaymiz. Umuman, bu borada vij-donan munosabat zarur. Muxlisni humrat qilish shart.

Ne zamonalarni, qanday insonlarni ko'rmadim. Izlandik, xulosa chiqardik. Nokamtari-lik bo'lmisin-u, ijodiy yutuqlar onga ham bog'liq ekan. Xalq e'tirofi degan yuksak un-vonni pulga olib bo'lmaydi.

Bugungi to'ylarimizda haqiqiy milliy institutimiz — kelinlarning boshiga oq ro'mol tashlab davraga kirib kelishi, to'ylarda "Yor-yor", "To'yli muborak", "Hay-hay o'lani" kabi qo'shiglarni yetishmaydi. To'g'ri, o'zim ham "Kelibdiyo, kelibdi"ni aytaman. Buni zamon talabi, deyishadi. Lekin bular onga bog'liq, millatni hurmat qilish, o'zligini yo'qotishga yo'l qo'yimaslikka bog'liq. Agar bu borada Botir akam aytgan "atosatdan" qutulmas ekanimiz, milliy qadriyatlarimiz oildiziga bolta urilaverdi. Bugun gastrrol-konsert faoliyat, jonli uchrashevlar yetishmaydi. Bularning bari katta maktab. Yoshlar bu maktablarni ko'rishi, xalq imthonidan o'tishi kerak. Aytaylik, talaba institutni tugatdi. Xo'sh, endi qayerga boradi? Iste'dodga yordam kerak. Iste'dod-sizler ozi yorib chiqadi. Yurttimizda estrada orkestrining bo'lishi, estrada san'atining yuksak mavqega erishishi bizning juda katta yutug'im

DOIMIY HARAKATDAGI HAYOTIY DASTUR

Boshlanishi 1-sahifada.

TARIX – O'TMISHDAN
SO'ZLAB, KELAJAKNI
ANGLATADI

Bugungi kunda tavallud sanasining 149 yili nishonlanayotgan Mahmudxo'ja Behbudiy O'zbekistonning yaqin tarixida chiqur qiz goldira olgan va butun umrini millatni uyg'otish g'oyasiga bag'ishlagan, o'lkani jaholat va qolqolikdan olib chiqish, millatimizni g'afat botqog'idan qutqarish uchun bor kuch va imkoniyatini safarbar etgan buyuk shaxs, Turkistonjidi jadidlik harakatining g'oyaviy rahnamosi va shubhasiz, yetakchisi sifatida e'tirof etilishga loyiq.

Jadid adibi, o'zbek romanchiligining asoschisi Abdulla Qodiriy tarixda bo'lib o'tgan voqealarni chiqur mulohaza qilish, undan o'rkan olish va eng asosiyis – yo'l qo'yilgan kamchilik yoki xatolarni qayta takrorlamaslikka ishora qilib "Moziyg'a qaytib ish ko'mart xayrlik, deydilar" degan sermazmum gapni aytgan edi. Darhaqiqat, Sharq jadidining g'oyaviy otasi bo'lgan Ismoil G'asprinali ta'biri bilan aytganda, tarix o'tmishtan so'zlab, kelajakni anglatadi. Ya'ni, insonlar o'z tarixini, boshdan kechirganlarini o'rganish va tahli qilish barobarida kelajaka yana nimalar boshiga tushishi mumkinligini taxmin qilishni, o'tmishtida yo'l qo'yilgan xatolarni takrorlamaslikni o'rganadi.

UCHINCHI RENESSANSNI
JADIDLAR AMALGA
OSHIRISHI MUMKIN EDI

Oxirgi yillarda katta minbarlardan yangrayotgan "Yangi O'zbekiston", "Uchinchi Renessans" kabi tushunchalar mamlakatimiz hozirda ijtimoiy-siyosiy jihatdan yangi bir bosqichga ko'tarilayotganidan darak bermoqda.

XIX asrning oxiri – XX asrning boshlarida butun Sharq mamlakatlari bo'yab yoyilg'an islohotchilik harakati chor Rossiya qo'l ostida bo'lgan Turkiston o'ksiga ham kirish keldi. O'zbekiston mustaqil davlat sifatida siyosiy xaritada paydo bo'lgan 1991-yildan hozirga qadar olib borilgan tadjiqotlari jadidlik harakatining mohiyati turlicha tadjiq va tahli qilindi, uning ko'lami hamda harakatga kelitgarning shaxslar hayoti, ijodi, jamiyatga bo'lgan ta'siri masalalari yoritildi. Ammo bu mavzuu hanuz to'lejicha ochib berilmadi.

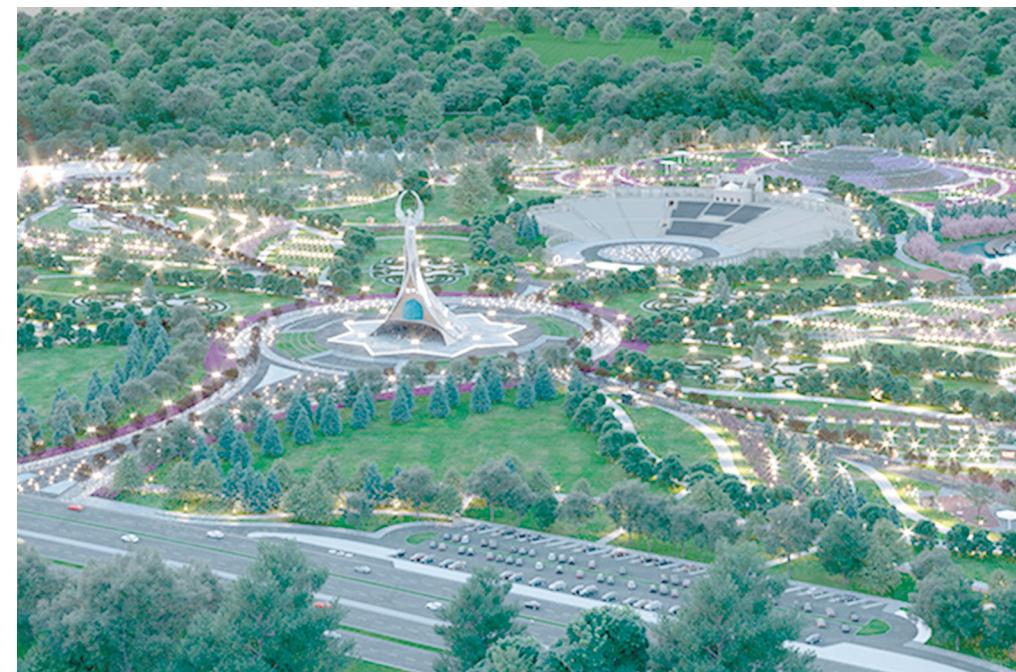
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 30-sentyabrda O'qituvchi va murabbiylar kuni mun-

sabati bilan ziyolilarga tabrigida jadidlik harakati, shaxslari haqida to'xtaldi va "Mamlakatimizda Uchinchi Renessansi ni yirganchi asrda ma'rifatparvar jadid bobolarimiz amalga oshirishlari mumkin edi", degan fikri aytib otdi. Darhaqiqat, agar tarixiy vaziyat imkon berganida edi, yurtimizda ana shu Uyg'onish fenomeni amalga osghan bo'ldi. Buning yanada chiquroq izohini Prezidentimiz so'zlarini aytdigan bo'lsak, "Bu fidoy va jonku-yar zotlar butun umrini milliy uyg'onish g'oyasiga bag'ishlab, o'lkani jaholat va qolqolikdan olib chiqish, millatimizni g'afat botqog'idan qutqarish uchun bor kuch va imkoniyatini safarbar etgan buyuk shaxs, Turkistonjidi jadidlik harakatining g'oyaviy rahnamosi va shubhasiz, yetakchisi sifatida e'tirof etilishga loyiq.

Bugun Behbudiy, Munavar qori, Avloniy, Fitrat, Ibrat kabi jadidlarning millat kelajagi, mamlakat tarraqqiyoti va eng muhim, uning mustaqilligi, erki uchun qilgan xizmatlarni aholining keng qatlami, xususan, yosh avlodga boricha yetkazib berish yigandian kun tartibiga chiqdi. Mahmudxo'ja Behbudiy boshchiligidagi Munavar qori va Avloniy istiqlol, ozodlik, erkinlik uchun qilgan fidokorligi, milliy ta'lif va tarbiya tizimini yaratishdagi hissasi uchun "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan mukofotlandi. Ularga hukumat tomonidan ko'satilgan bunday yuksak eng avval, makotibi ibtidoysini zamonna isloh etib, ko'payturmaguncha taraqqiy yo'lig'a kirub madaniyatdan foydalannas" degan aqidani ilgari surgan Behbudiy

pirish ham befoyda. Shu sababdan ham Uchinchi Renessans bo'sag'asida turgan Yangi O'zbekistonda maktabgacha ta'lif va matab ta'limi bo'lg'usi Renessansning uzv'iylari halqasi, jadidlar "arkoni millat" yoki "millat ustunlari" deb bilgan ziyojar esa "yangi Uyg'onish davrining tayanch ustuni" deb qabul qildi.

Behbudiy "matakimiz, do'konimiz, korxonamiz, madrasamiz va har nimar-samizni zamonna islohi lozimdu" degan shior bilan islohotni maktabdan, aniqrog'i, boshlang'ich matabdan boshladi. Matabni "tarraqqiyning boshlang'ichi, madaniyat va saodathing darvozasidur. Har millat eng avval, makotibi ibtidoysini zamonna isloh etib, ko'payturmaguncha taraqqiy yo'lig'a kirub madaniyatdan foydalannas" degan aqidani ilgari surgan Behbudiy

HAR KIM O'ZGARISHI KERAK

Jadidlik harakatining o'ganilishi, tarq'ib qilinishi, naqaqt kerak, balki muhim, havoday zarurdir. Biz Uchinchi Renessansni strategik vazifa deb qarab, uni milliy g'oya darajasiga ko'tarmoqchi bo'lsak, jadidlaramiz ta'kidlaganidek, "Har kim o'zgarishi kerak. Har kim o'zgarishni o'zidan boshlashi kerak". Bu orinda, ayniqsa, ziyojarlar, mansabdor ma'murlar o'zgarishni o'zlaridan boshlamas ekan, biz oldimizga qo'yagan yuksak strategik vazifani uddalay olmaymiz.

YANGI UYG'ONISH
DAVRINING TAYANCH
USTUNLARI

Jadid maktabi, bugungi istlohlar bilan aytadigan bo'lsak, innovatsiya va "smart" (aqli) matab edi. Unda joriy qilingan "tovush" usuli bugungi ta'liming asosi, kerak bo'lsa, tamal toshidir. Islohotlarning boshlang'ich matabdanoq joriy qilinishi ham bejiz emas edi. Chunki matab – rivojlanishning poydevari, u mukammal bo'limas ekan, millat taraqqiyoti haqida ga-

boshliq turkistonlik jadidlar boshlang'ich ta'limi ona tilida berishga mo'jallangan matablarning umummilliy institutini yaratishga qaratilgan dasturni taklif etdi. E'tibor bering: boshlang'ich ta'lim bolanining ona tilida berilishi kerak! Jadidlar bola boshlang'ich savodini o'z ona tilida chiqishi una millat, milliyat tushunchalarining chiquroq singdirilishini ta'minlaydi, deb bildilar.

Mahmudxo'ja Behbudiy quiyi va yuqori matabning isloh etilishi millatning isloh etilishiha olib kelishini ta'kidlar ekan, millatiga "o'qumoq, o'qutmoq kerakdur. Bolalarga otalardan ilmi diniy va ilmi zamoniy meros qolsun", deya murojaat qildi. Millatning isloh etilishini umummilliy g'oya deb bildi. Unqa ko'ra, millatni ulug'lash, maqsadlarni yuqori ko'tarish, millatning haqiqiy birligini ta'minlash – bu "umum-

milliy g'oya"ning tub mohiyatini tashkil etadi. Mana Behbudiy taklif qilgan milliy g'oya.

MILLIY G'OYA

Behbudiyning "umummilliy g'oya"si targ'iboti uchun milliy matbuot kerak edi. Jadidlar ana shunday matbuotga asos soldi. Jadid matbuoti toni ma'noda fikr almashtish, ilgor g'oya va tashabbuslarni targ'ib qilish, bahashlish maydoniga aylanti. Jadid matbuoti demokratik qadratiyatlarni o'zida aks ettirgan, fikrlar qarama-qarshilagini ko'tara oladigan, ijtimoiy-siyosiy mavzularida tangid qila oladigan matbuot edi. Birgina Behbudiyning "O'tkan kunlar"i, Cho'lpionning "Kecha va kunduz" romanini, she'rlari shu taripa paydo bo'ldi. 1916-yilda Toshkentga kelib, sobiq Koliziy konsert saroyi sahnasi "Turon" truppasining qator spektakllarini ko'rgan rus sharqshunos A.N.Samoylovich bejiz: "Turkistonda yangi adapbiyot maydonga keldi. Yangi adapbiyotning markazi – Samarcand... Yosh qalamashkarlarning bosh ilhomchisi samarqandlik muttifi Mahmudxo'ja Behbudiydir", deb yozmagan edi.

ZAMONAVIY
BILIMLARDAN XABARSIZLIK
BARCHA SIYOSIY

HUQUQLARNI YO'QQA CHIQARADI

Behbudiy milliy g'oyasining yana bir targ'iboti quroli bu – adapbiyot edi. Jadidlar buyuk Navoiy, Fuzuly, Sa'diyini chiqur bilgani holda adapbiyotni xalqqa, ommaga yaqinlashtirdi, uning tilida yozishga harakat qildi. Va bu ishni uddaladi. Bugungi kunda istalgan yetuk badiy asar bilan bellashsa oladigan Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar"i, Cho'lpionning "Kecha va kunduz" romanini, she'rlari shu taripa paydo bo'ldi. 1916-yilda Toshkentga kelib, sobiq Koliziy konsert saroyi sahnasi "Turon" truppasining qator spektakllarini ko'rgan rus sharqshunos A.N.Samoylovich bejiz: "Turkistonda yangi adapbiyot maydonga keldi. Yangi adapbiyotning markazi – Samarcand... Yosh qalamashkarlarning bosh ilhomchisi samarqandlik muttifi Mahmudxo'ja Behbudiydir", deb yozmagan edi.

Behbudiy boshliq barcha jadidlar xalqni isrofil tadbirlardan voz kechib, ularga sarf qilinadigan mablag'i milliy iqitsodiyotning barcha tarmoqlarida milliy kadrlar tayyorlash uchun, davlat va xorij ta'lim muassasalarida yoshlarning tahsili uchun yo'naltirishga davvat etdi. Behbudiy bosh harakati umummilliy ishlar, olyi maqsadlar, xohishlar va intilishlar deb atadi.

Bunga esa iroda, aniqroq aytadigan bo'lsak, siyosiy iroda kerak edi. Behbudiy XX asr boshidagi Turkistonning yirik siyosiy arbobi sifatida Turkiston Muxtoriyatinning tashkil etilishidan 11 yil avval, 1906-yilli "Turkiston milliy-madaniy muxtoriyati" loyihasini ishlab chiqqan va uni yuqori miyosida muhokama qilinishi uchun Rossiya davlat Dumasiga yo'llagan edi. Bu loyihamda Behbudiy ta'lim-tarbiya, ayniqsa, yer masalasini qat'iy qo'ydi va rus muhojirlarini ko'chirib kelmaslik, hisoldor yerlar mahalliy aholining ixtiyorida qolishi kerakligi haqida yozdi.

Turkiston jadidining yirik tadqiqotchilaridan biri Begali Qosimovning fikriga ko'ra, o'lkamiz ma'rifatparvarlarining gazeta, xayriya jamiatlari ta'sis etish, yangi usul matablariga yoyish, teatr ishlari va boshqa barcha harakatlari bir milliy g'oya uchun xizmat qildi. Uning ta'kidlashicha, har bir g'oya milliy g'oyaga aylanishi uchun ikki talabga javob berishi kerak: 1) g'oya millatning haqiqiy ettiyodidan, turmush tarzidan, asriy an'alaridan va albatta, imkoniyatlaridan kelib chiqishi kerak; 2) ushu g'oya millat tomonidan anglab yetilishi, boshqa so'z bilan aytganda, milliylashtirilishi kerak. Ya'ni g'oya millatning har bir vakili yuragiga yetib bo'ishi lozim.

bo'lib, o'zining mustaqil davlatini o'natma-guncha ijtimoiy adolatni tiklab bo'lmasligini anglatadi.

ILMDAN BOSHQA NAJOT YO'Q!

Shu o'rinda jadidlarning yosh avlod to'g'risida Behbudiyning fikrlarini keltirib o'tish joiz. Unga ko'ra, jadidlarning yosh avlod orasida g'oyaviy jihatdan ixtiyofer edi. Behbudiy yoshlarni tezroq o'zaro kelishuv yo'lini topishga va yo'qotilgan ishonchni qaytarishga chaqiradi. Chunki "umummilliy g'oya" yo'lida bir bo'lib harakat qilmastik millatning bo'linishiga va ayni umummilliy loyihalarning muvaffaqiyatsizlikka uchrashiga olib kelishi mumkin.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek, "Mahmudxo'ja Behbudiy "Ilmdan boshqa najot yo'q va bo'lishi ham mumkin emas" degan shiorni hayotiy e'tiqod deb bildi. Milliy istiqlol, taraqqiyot va farovonlikka, avvalo, ma'rifat orqali, dunyoviy va diniy bilim, zamonaiviy ilm-hunarlarini chiqur egallash orqali erishish mumkin deb hisobladi".

Yana shuni qayd etish kerakki, bugungi murakkab davrda O'zbekistonda milliy g'oya va mafkuraviy immunitetni kuchaytirish, mustaqil fikriga ega hamda fidoyi va vatanparvar avlodni yetishtrishda Mahmudxo'ja Behbudiy targ'ib qilgan g'oyalari o'ta muhim va dolzarbigini yo'qotmagan.

Turkistonning jadidlik harakatining mintaqadagi munosib o'rnni ko'satish, ularning faoliyati va ijodini chiqur o'ganish, keng ko'lamiy ilmiy tadqiqot ishlarni olib borish va targ'ib qilish maqsadida yetul ma'rifatparvar, siyosatchi, adib, noshir, publisist, jurnalist Mahmudxo'ja Behbudiy nomi bilan ataladigan Jadid tadqiqotlari akademiyasini tashkil qilish fursati yetdi. Chunki jadidlik harakati va jadidlarning zamonaiviy o'zbek jamiyatiga va davlatchiligi shakllanishiga munosib hissa qo'shdilar. Ularning boy ilmiy va ijodiy merozi bu guruh murakkab davrda O'zbekistonda milliy g'oya va mafkuraviy immunitetni kuchaytirish, mustaqil fikriga ega fidoyi va vatanparvar avlodni tarbiyalashda o'ta muhim va dolzarb hisoblanadi. Shu bois Behbudiy, Munavar qori, Fitrat, Cho'lpionning g'oyaviy merozi "biz uchun doimiy harakatdagi hayotiy dasturga aylanishi kerak".

Zaynobiddin ABDIRASHIDOV,
Anqara Hoji Bayram Vally
universiteti professori,
filologiya fanlari doktori

MUAMMO

Shiddat bilan o'zgarib borayotgan bugungi davr jamiyatda ham qarashlar isloholini talab qilyapti. Afsuski, biz fikrlar xilma-xilligi gir-dobida nimalarni topib, nimalarni yo'qotayganimizni aniq anglab olishga ulgurmayap-miz. Zamon yaratgan qulayliklar va shunga yarasha talablar jarayonida kishining hayotda to'g'ri, halol yo'lni topishi murakkablashmoqda. Bu, albatta, birinchi navbatda jamiyat hamda mahallaning negizi bo'lgan oila va tajribasiz yoshlar turmushida yaqqol ko'zga tashlanyapti. Taniqli huquqshunos, "Kongress-Nota" advokatlik firmasi advokati Usmonqul AHMEDOV bilan suhbатimiz shu mavzuda kechdi.

– Sud-huquq sohasi xodimlari faoliyati bir-muncha murakkab hisoblanadi. Keyingi yillarda yoshlar orasida sudlov darajasigacha ko'tarilgan qanday mojarolar ko'payib bormoqda?

– Huquqni muhofaza qilish bo'yicha dastlabki tergov va sud sohasida O'zbekiston Respublikasi Respublikasi Prezidentining bir qancha farmon va qarorlari qabul qilindi, keyingi yillarda Jinoят, Jinoят protsessasi. Ma'muriy kodekslarga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Jinoят kodeksiga yoshlar o'tasida psixotrop moddalarini iste'mol qilish hollari ko'paymoqda. Buning oqibatida odamlar joniga qasd qilish, o'g'rilik, frib-garlik singari jinoyat turlari sodir etiladi. Ko'pchilik bu holatlarning ishsizlik, tirkchilik o'tkazish og'irligi oqibatida kelib chiqishiga urg' beradi. Menimcha, buning sabablari oila muhitidan, ota-onanining farzand tarbiyasiga e'tiborsizligidan qidirish kerak.

Masalan, Jinoят kodeksining 2511-moddasi bilan ayblanib, sudga yuborilgan bir shaxs kuchli ta'sir qiluvchi 67 dona "Regaper" va 21 dona "Tropikamid" dori vositalarini qonunga xilof ravishda sotish maqsadida boshqa shaxsning plastik kartasidan 6 565 000 so'm qabul qilib olayotganda huquq-tartibot xodimlar tomonidan jinoyat ustida qo'liga olingan. Uning tarjimai holini o'rganganimizda ma'lumoti olyi, yangi yengil etdim va ular 5 yilдан 8 yilgacha ozodlikdan mahrum qilindi. Ushbu jinoyatni sodir qilgan shaxslar ham nochor yoki moddiy jihatdan qiyngalniga oila farzandlari emas, ularning halol mehnat orqasidan oila bo'qish imkoniyatlari bor.

Ana endi mahkumning panjara ortida o'tkazidan umri davomida farzandlarining tarbiysi qanday bo'ladi? Ular qanday inson bo'lib shakllanadi? Bu masalani chiqur o'ylab ko'rish kerak.

– Ma'lumki, bugun xorijda ishlab oиласини bo'qayotganlar ko'п. Uzoq vaqt otasiz yoki onasiz yashayotgan bolalar tarbiyasida kamchiliklar bo'lishi tayin. Mana shu muammollar oqibatlari qanday ko'rinishda namoyon bo'limoqda?

– Bu savolningiza javob berishdan oldin tarixga bir nazar solishish istardim. Ikkinci jahon urushida yurtimizdan taxminan bir yarim milliondan ziyod mashinasi bor, hamma narsasi yetarli ekanligi ayon bo'ldi.

Hozirgi vaqtida yoshlar orasida "Pregabalin", "Mefedron", "Tetrapidrokannabinol" (gashish) singari kuchli ta'sir qiluvchi kimyoiy moddalar tarqalishiga dux kelyapmiz. Keyingi vaqtida ketma-ket ana shunday jinoyatga qo'lli urgan shaxslarning jinoiy ishlari ko'rib chiqqiganda shaxsan o'zim ishtiroy

odam qatnashgan. Ular uyiga bir so'm jo'natganmi? Balki bu taqqoslash mantiqisiz tuyular, ammo haqiqat! Urush davri bolalari keyinchalik mehnatlash, halol insonlar bo'lib ulg'aydi. Ular – bizning otabobolarimiz. O'sha davorda fan, madaniyat va boshqa sohalarda qanday ulug' insonlar yetishib chiqdi.

Buning asosi milliy qadratiyatlarda: halol, rostgo'ylik va o'zaro oqibatda bo'lsa kerak, deb o'layman. Otalarimiz birovning haqidagi qo'rqqan, ollasiga hamrom luqma olib kirmagan.

Hozir ijtimoiy tarmoqlarda shov-shuv bo'layotgan matab o'quv

Matematikadan imtihon, ayniqsa, yozma ish qabul qilinadigan ixtisosliklarga qabul rejası ko'pincha to'imay qolar edi. Hatto qo'ziyu buzoqning tug'ilishi-gacha rejalashtirilgan tuzumda qabul rejası bajarilmay qolsa, dakkı eyedigan rektorlar baholarga talabni susaytirishni talab eta boshtagan. Xususan, matematikadan imtihonda baho qo'yish o'ta liberalashgan. Aniqrog' aytganda, yozma ish beshta masaladan tuzilib, aslan kamida uchtaqins ishlagan abituriyent ijobjiy baho olishi lozim bo'lsa, fizika-matematika ixtisosliklari ikkita, geologiya, psixologiya kabi ixtisosliklarda bitta masala uchun qoniqarli baho qo'yilgan. Ustiga ustak yil o'tgan sayin masalalar soddalashtirib borilgan. Shuning uchun matematika imtihonining bahosidan norozi abituriyent deyarli bo'limas edi. Inshodan esa... olgan bahosidan norozi juda ko'p bo'lib, ona tili va adabiyot fani bo'yicha apellyatsiya komissiyasi a'zosi bo'lmish filolog domlaning ishi boshidan oshib yotar, buning ustiga, ayrim da vogarlar bilan uzoq babs qilishiga to'g'ri kelar edi.

Shunday voqeа xotiramga mixday qoqilgan – inshodan "to'rt" baho olgan bir abituriyent kirib kelib domlaga ro'baro' bo'ldi. Uning odobi, ko'zlaridagi ilmga ishtiyoq, ayni paytda kutganidan pastroq baho olganidan taajubni ifodalovchi qiyofasi hamon ko'z oldimda. Domla inshoni varaqlar ekan, peshonasi terlay boshladi. Daftarga ko'z qirini tashladimi – bittat orografik xato, ikkitadan tinish belgilari va stilistik xato degan yakun bilan "to'rt" baho qo'yilgan ekan. Bola ruhan ezilib "Orografik xato qilibmanmi?" deya so'radi. "Ha, o'g'lim, – dedi domla ham o'zidan o'zi norozi ohangda, – "nuri diyda" degan iborani qo'shib yozibsiz". Bolakayning kiprikllari namlandi. Boshqalarga ox'shab u bahslashmadni, chamasni, tarbiyasini bunga yo'l qo'yamadi, sekin o'rnidan turib eshikka yotar, buning ustiga, ayrim da vogarlar bilan uzoq babs qilishiga to'g'ri kelar edi.

Tabiiy e'tiroz tilga keldi: – Buni orografik xato demasa ham bo'ladi-ku. Imlo lug'atini suv qilib ichib yuborgani ko'rinib turibdi – besh sahifa inshoni xatosiz yozibdi, hatto ancha-muncha romanda uchramaydigan nodir so'zlarni ham qo'llabdi. Husnixati ham havas qilgudek.

– E, uka, – dedi domla yig'laguday bo'lib, – agar filfakka topshirganida, hech ikkilanmay "besh" qilib berar edi. Tekshirgan domla ham "to'rt" qo'yagan bo'lar edi. Afsuski, baland dorga osilgan, medalist edan, inshodan "besh" olsa, bitta o'rinni yulib ketadi.

– Yaxshi emasmi?

Domla ko'rsatkich barmog'ini ko'tarib, yuqoriga nuqidi: "Har bir o'rın ozg'ingina xonimining hisobida, agar "besh"ga to'g'rilasam, inshdan haydalaman. Meni ham tushuning, uka". (Kesatiq bilan ozg'ingina atalgan xonim – amalda universitetni boshqargan prorektor.)

Domlaning so'nggi gapi ana shu fakultetga faqat yuqorin ro'yxatidagi bolalargina kirishi lozimligiga inshora edi. Bunga ko'ra, ismi-familialiysi "ro'yxat" ga kirganlarning inshosi har bir so'zida xato bilan yozilgan bo'lsa ham "besh", ro'yxatga kirmagan uchun, u iqtidoliring iqtidolisi bo'lsa ham, qabul eshilklari berk bo'lgan. Albatta, bundan istisnol yo'q emas – boshiga qilich kelsa ham, to'ri baho qo'yadigan domlalar uchras edi. Ammo ular yo imtihon komissiyasi tarkibiga kiritilmagan, yo ishdon bo'shatilgan.

Ro'yxatlar ro'yxati. Aslida ro'yxatlar kop bo'lar edi: eng yuqorida "rektor ro'yxati" turgan, so'ng prorektorlar, partkom, mestkom, qabul komissiyasi rahbarlari, predmet komissiyalari raislari, dekanlar ro'yxati va hokazo. Yuqoriqroqning ro'yxatidagi abituriyentlarning hamma imtihonidan sif-silliq o'tar, pastga tushgan sarbi raqobat, turli ro'yxat sohiblari o'tasida "sen – menga, men – senga" qabilida savdo bo'lar edi. Xullas, yil o'tgan sayin ro'yxatkashlik oqibatida o'ta prestiji ixtisoslarga "yuqori"ning ro'yxatidagar soni artiligun o'nirlardan ortib keta boshtagan. Buning oqibatida kelib chiqdagilar kolliziyalar yozilsa, yaxshigina tragikomediya bo'ladi.

Oliy o'quv yurtlariga qabul paytidagi ro'yxatbozlik asli jinoyat, kadrler siyosatining ildiziga bolta urish edi. Shunga qaramay, rektor rektorning uchun inshandan olingan emas. Aksinchal, biror oliy mansabdorning arzandas "rektor ro'yxati"ga kiritilgani holda, nimadir sabab bo'lib, o'qishga kirolmay qolsa, rektorga chora ko'rligan. Hatto akademik S.H.Sirojiddinovday buyuk olim va fidoyi vatanparvar yetishmaga yetmay vafot etib ketishining sabablaridan biri shu bo'lgan – alloma so'nggi marta rektor etib tayinlanganda, ro'yxat-ro'yxat degan narsaga yo'l qo'yamagan. Buning oqibatida "yuqori"ga dillarning e'tiboridan mosubo bo'lgan. Anishchev-Satin tandemni domlaga tashlaniganida, himoya qilish o'rniqa, tomoshabin bo'lib turishgan. (Balki qarsak ham chalishgandir).

"Biz ham anoy emasniq". To test tizimi joriy qilinguncha qabul imtihonlari uchun g'irromlik quydigalarning ijodkorligi, tadbirkorligi bilan ham "gulab-yashnagan". Bu borada qilingan ixtiroarning sanog'i yo'q. Gap nimadligi haqida tasavvur berish uchun namunalarni keltiramiz.

1. Shpargalka. Bu usul tarraqqiy qilib industriya darajasiga yetgan – maxsus shpargalka ishlab chiqarish "kasbi" paydo bo'lgan. 2. Abituriyent o'rninga imtihonga a'lachi talabani kiritish (pasportdag'i rasm almashtirilgan). 3. Abituriyent bilan birga a'lachi o'quvchi yoki student hujrat topshirishi, bi ta xona ga kirim o'tirishi. 4. Abituriyent imtihon xonasining delezasi tagiga o'trib, insho mavzusi yoki yozma ishni ipga bog'lab, tashqariga tushirishi, so'ng shpargalka ni tortib olishi. 5. A'lachi ekanligi qirtillatib yozishidan ko'rinib turgan qo'shni abituriyentdan ko'chirish. 6. Imtihon nazoratchisini sotib olishga urinish. 7. Qabul komissiyasi a'zosi orqali yozma ish yozilgan daftarni kiritish. 8. Inshoning sarlavhasini boshqacha yozish. 9. Daftaring birinchini sahisafasining oxiriga oldindan kelishib olingan so'z yozish. (So'nggi ikki usulda imtihon komissiyasining a'zosi kerakli inshoni shifrlangan daftalar ichidan ajaritib olyang.) 10. Dotsent X.Jumayev shunday voqeani so'zlab bergen edi: "Fizfak podvalidagi o'quv zalida yozma imtihon boryapti. Shu zalning kiraverishida hojatxona

bor. Abituriyentlar hojatxonaga chiqib kelishni so'rasadi. Rahmdilik qilib ruxsats beramiz. Negadir hojatga chiquvchilar ko'p. Bundan taajubga tushib, borib qarasak, hojatxona devorlari qistirilgan qo'qozlar bilan yulduzli osmonday. Ochib ko'rsak, yangi qistirilganida variant, avalroq qistirilganining o'rniida tayyor shpargalka. Mal'um bo'lishicha, abituriyent birinchisafar yozma ish variantini qistirib qo'yar, uning bu qo'qozini binoga kirish, demak, hojatxonaga ham tushishga ruxsati bor xodimlar olib, shpargalkaga almashtirar, so'ng abituriyent ikkinchi marta chiqib uni o'lar ekan". Va hokazo.

Nima inshon test? 1991-yilning qabul kampaniyasida mamlakatning yetakchi universitetlарidan birida ajoyib boshqotirg'ich vujudga kelgan – "prestijniy" fakultetga hujrat topshirib, hamma imtihonidan "besh" baho olganlarning soni ajaritigan qabul rejasidan ancha ortib ketgan! Qabul masasasi osilib qolganidan xavotiriga tushgan ota-onalar prezident idorasiga borib, shikoyat qilishgan. Holatni bilgan prezidentning boshi qotib, masalani hal qilishni o'sha paytda vazirning

Muqobil yechim namunasi. Xullas, 2010-yillarga kelib test tizimi fasoldan bo'lgan edi. Shaykat Mirziyoyev O'zbekiston Prezidenti etib saylanganidan keyin qabub qilgan dastlabki qarorlaridan bira – test sinovlarini oliv o'quv yurtlaridan ajaratish, ularni imkon qadar oshkora, ulkan zallarda o'tkazish to'g'risida bo'ldi. Garchi bu qaror jurnalistas va blogerlar hamjamiyatining e'tiborini deyarli o'ziga tortmagan bo'sa-da, uning ahamiyati o'sha yillari qabul qilingan boshqa qarorlar: pul va valyuta muomalasini tartiba solish, qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni ilitib, chegaralarni kesib o'tishni qulaylashtirish, kuch ishlashlari tizimlardi islohotlar to'g'risidagi qarorlarining ahamiyatidan kam bo'lmagan. U test sinovlarida xolislik, adolat masalasini deyarli to'liq hal etdi. Natijada yoshlardagi bilim olishga intilish tuyg'usi tiklana boshladi, ota-onalar ham yaxshi ta'lim va tarbiya beradigan maktablarni izlay boshladi, malakal o'quvchilarining qadri ko'tarildi, repetitorlar va xususiy ta'lim markazlariga ehtiyoj kuchaydi.

Og'ir muammoning bunday yechimi umidvor taj-

o'g'li partizanlardan birining yashirinishiga yordam beradi, amm oqsinqichlar izlab kelganda kumush soatni deb uni totib qo'yadi. Shu voqeanning ustiga Falkone kelib qoladi. Uning xotini partizanga suv tutganda, u xiyonatchining uyidan suv ichmayman, deydi. Nomusga qolgan Falkone o'g'lini otadi. Novella grotesk asosiga qurilgan – hayotda bunday bo'lishi mumkimni – aytish qiyin. Ammo u yoshlarni sotqinlikdan, xiyonatdan nafratianish ruhida tarbiyalashda o'ta ta'sirchan ibrat manbai namunasidir. Bunday magsollar ko'plab keltirish mumkin.

Adabiyotning tarbiyaving quadrati jamiyat ma'haviyatini yuksaltirishga ishlashi uchun adabiyot darslarining o'zi yetarli emas. (Qolaversa, adabiyot muallimlarining ichida o'quvchilarini kitobdan bezdiradiganlari ham ancha-muncha bor). Bu borada eng to'g'ri yo'l – yoshlarda badiy adabiyotga mehr uyg'otish. Bunga erishishning eng samarali vositasu – bu insho.

Paradoksal holat: jamiyatda halollik, vijdon kabi prinsiplarni ustuvor qilish uchun inshoning rolini kuchaytirish lozim, buning uchun oly o'quv yurtlariga

va og'zaki imtihondan yuqori baho olgan o'quvchilarining anchagina qismi inshodan "ikki" olib, o'qishiga kirolmay qolgananiqilang. Shu sababli, hukumatga murojaat yo'llab, to'rtta imtihondan asosiy ikkitasini "to'rt" va "besh" bahoga topshirganlarni qolgan ikki imtihondan ozod etish so'ralgan edi. Murojaat inobatga olinib, qabul qoidalariq tegishli o'zgartirish kiritilgan. Chindan, filologiya, jurnalistikasi kabi ixtisosliklariga hujrat topshirib, inshodan "besh" o'lgan iste'dodli o'quvchi tarix yoki chet tilli imtihondan "ikki" olishi hech gap emas.

Imtihondardaki, shunday bo'lishi mumkin ekan, test sinovlari aslida o'ta iste'dodillardan ko'ra bilimi o'rtamalarga ko'proq muvofiq tizimdir. Bu holat ham insho naqadar muhim omil ekanligiga yana bir dalil.

Insho va intellekt. Bugungi ayqash va chalkash dunyoda ogohlilik naqadar muhim. Qarangki, jamiyat taqqidri uchun bir tuyinlik qadri yo'q xabarlar, aytaylik, biron estrada yoki futbol yulduzining hayoti bilan bog'liq shov-shuv ko'z ochib yunguncha tarqaladi, ammu o'sha taqqidri ag'dar-to'rtar qilib yuborishi mumkin bo'lgan o'ta muhim xabar hech kimming e'tiboriga tushmasligi mumkin. Buning izohi osondon oson: birinchi turdag'i xabarlar odamlardan hech narsa talab qilmyedi, ikkinchi turdag'i xabarning moyhatini anglab yetishga esa anchayin chuqur bilin va o'tkir aqil qolishiy zarur. So'nqig' turdag'i xabardan eng dolzbari, bizningcha, sun'iy intellekt sohasidagi yangiliklari. Bu soha yil emas, oy sayin ulkan odimlar bilan rivojanmoqda, unda dunyon mutlaq o'zgartirib yuboradigan yangiliklari qilinmoqda. Sun'iy intellekt muayyan ijobji tabiblarga ega bo'lishi tayin, ammu salby obiqibatlari bir necha barobar ko'proq bo'lishi kutilmoqda. Hatto sun'iy intellekt xuruj qarshisida yadroviy qurlo xavfi hech narsa bo'lmay qoladi degan fikrler bildirilmoqda. Birgina misol: istalgan odamning raqamli nusxasi yaratilib, u orqali o'sha odamni istalgancha komprometsiya qilish mumkinligi aytilmoqda.

Xo'sh, inshoning sun'iy intellektga nima aloqasi bor? Sun'iy intellektni inson intellekti yaratadi, uning quadrati va obiqibatlari inson intellekti anglab yetadi, ijobji tomonlarini inson intellekti amaliyotga qo'llay oladi, salbiy obiqibatlari ham inson intellekti anglab, qarshi turish choralarini izlaysi.

Buning uchun inson intellekti tayyor bo'lishi, ya'ni yetarlicha tarbiyalangan bo'lishi lozim. Tabiyyi, birinchi navbatda oly ma'lumotli mutaxassislarining, ziyolilarning intellekti. Buning uchun maktab va oly o'quv yurtlarining o'quv dasturlari mutanosisib tarzda tuzilishi kerak. Yengilashshtirilishi emas, balki o'g'rlashtirilishi kerak.

Test sinovlariga yo'naltirilgan ta'lil intellektni o'stirish vazifasini uddalashga qodir emas, chunki test sinovlari minutlarda javob berishiga mo'ljallangan savol va masalalardan tuziladi, shunda ham sinov tayyor javoblardan birini topishdan iborat bo'ladi. Intellekt esa saatlab, haftalab, oylab, kerak bo'lsa, yillab izlanadigan savol va masalalar ustida bosh qotirish yo'lli bilan taraqqiy qiladi. Oly o'quv yurtlariga qabul sinovlarida insho va matematikadan yozma ish shuning uchun ham kerak.

Insho – intellektni o'stirishning muhim omilidir.

Oshkorlik + IT = yechim. Xullas, insho muammosini hal etishimiz shart. Bitta qaror bilan test sinovlarida adolat o'rnatilgan bu borada ham muammoni muqobil tarzda hal etishga ishchonch uyg'otadi. Shu bilan birga, testing ijobji xususiyatlardan bira – bu tekshirish va baholashning avtomatlatshtirilgan bo'lib, uni yozishda qolishni hozircha imkoniyati cheklangan. Albattra, imloni tekshiradigan kompyuter dasturlari bor, yaqin orada punktuatsiya va stilistikani tekshiradigan takomil dasturlari ishlab chiqqisa kerak. Ammo inshoning mazmunini baholashni kompyuter dasturiga topshirib bo'lmaydi. U hatto eng kuchli sun'iy intellekt bilan ta'minlangan bo'lsa-da. Bu yumush malakali filologlar tomonidan qilinishi lozim. Demak, yozma imtihonlarni inson omilisiz o'tkazish iloisiz. Inson esa manfaatsiz bo'lmaydi.

Bir qarashda masala boshi berk ko'chaga kirib qolgandy ko'rindi. Ammo yechim mavjud. U quyidagi prinsiplar asosida topilishi mumkin:

Mentalitet, mentalitet. Shogirdlardan bira yil-o'n ikki oy yoz bo'ladijan mamlakatlardan birida ko'p yillar dars berib keldi. Uning aytishicha, 200 kishilik gruuhiga ma'ruba o'qigan. Taomilg' ko'ra, har haftaning oxirida yozma ish lozim ekan. Matematikadan yozma ish – bu bir necha masaladan iborat variant, degani. Qo'shni o'tirganlar bir-biridan ko'chirishining oldini olish uchun, shunday yozma ish lozim 10 tacha variantidan tuziladi. "Har hafta o'ntadan variant tuzish o'ta og'ir-kur" degan savolga shogird shunday javob qildi: "Har yozma ishga bitta variant tuzamiz, xolos. Chunki biror talaba yonidagi qo'shnisining ishiga ko'z qirini ham tashlab qo'yaydi. Bu ular uchun uyat sanaladi". "Shu ham mentalitet bo'ldimi?" devorasan. Hozir bim mamlakat musulmon davlatlarining ichida zamonalivay ishlab chiqarish sohasida eng yuksak reyhanayotganidir.

Beixtiyor o'ya botasan: mabodo bizda bitta variant tuzilsa, butun guruhning yozma ishni ham bixilishga naqd. Mentalitet shunday.

Mentalitet, albatta, murakkab vogelik. Uning tarkibida mehmono'stiklik bilan isrofarchilik, elga dasturxon yozishday egzu an'ana bilan dabababozlik, to'y-marakalardagi mehr-oqibat bilan davlat idoralaridagi ta'mirlik, xushmuomalat bilan kattazanglik, samimiyat bilan rivo, fidoylik bilan xushomadgo'ylik, masjidga borganda mo'minlik bilan savdo-sotiqdagi g'irromlik kabi bir-biriga zid unsurlar qorishiq. Demakki, milliy mentaliteti takomillashtirish ustida tinxim ishslash eng dolzarb muammollardan bira. Ayniqsa, millatparvar ziolyilar bu jahabda o'z hayotini surbon qilgan jadid bobolar xotirasiga qarshisida qurbon qilgan Jadid bobolar xotirasiga qarshisida burchdor.

Agar biz oliy o'quv yurtlariga qabul sinovlariga inshoni kiritib, umutlaq adolatli o'tishni ta'minlay olsak, savodxonlik sifati keskin oshadi, ijtimoiy tarbiyalari yuksaladi. Aksinchal, imtihonlarni halol baho olmay oly o'quv yurtiga kirgan tabuna uni bitirguncha halol bahoga o'qishiga ishchonch yo'q. Bunday yo'l bilan oly ma'lumot olyan chalamulla mutaxassis xalq xo'jaligining qaysi sohasida ishlamasin, halol faoliyat yuritishiga ham kafolat yo'q.

Qay turdag'i bo'masini, imtihonlar o'z-o'zidan halol o'tadigan muhit yaratilmas ekan, mentalitet takomillab bo'lib qolaveradi. Bir jumla bilan aytganda, imtihonlarning qay darajada halol o'tishi millat mentalitetining ko'zgusidir.

Insho – iste'dod barometri. Iste'dod turfa tarzda namoyon bo'lishi yaxshi ma'lum. Xususan, favqulodda iste'dodlari ko'pincha xotirasiga parishonrog, fikrashli g'ayriyoddiy bo'ladi. Bundan yarim asr muqaddam Moskva davlat universitetiga qabul qilinuvchilarning sifati tahlil qilinganda, matematika bo'yicha yozma

AJDODLAR NIDOSI

Abdulla AVLONIY

Ehtimol, bizning xalq ilm-u ma'rifatni, tarbiya va ta'limni, hunar va sanoatni yaxshi ko'rар, deb o'yaydurg'ondur-siz? Yo'q, bu fikringiz yong-lish.

Eshonlarimiz toat va ibodat, pand-u nasihat, zikr-u tasbeh o'rniq'a to'yaldan to'n kiyub, ko'b oshab, ko'p uxlashni yaxshi ko'rular.

Ulamolarimiz dars-u ta'lim o'rniq'a, bir-birlari ila o'runk talashib, mukarrir va mudarris bo'lishni, o'zlar bo'lomay qolsalar, eshik-ma-eslik yurub saylovi buzhishni yaxshi ko'rular.

Imomlarimiz, xaloyiqg'a va'z va nasihat o'rniq'a, to'y va janozalarda yurub, joma kiyishni yaxshi ko'rular.

Boylarimiz orqa-o'nglariq'a qaramasdan, foyda va zararlarini oyirmasdan bir-birlig'a raqobat qilaman deb, "bonka" va "kridit"lari ko'payturmadi, döfilar tor kelganda rus va yahudiylarning mollarini bukub-sinishini yaxshi ko'rular.

Mo'ysafidalarimiz namoz va niyoq o'rniq'a, masjid eshigiga yig'ilub o'turub, har kimni g'iybat va shikoyat qilishni yaxshi ko'rular.

KIM NIMANI YAXSHI KO'RAR?

Muallimlarimiz bir-birlaridan qizg'onishub, bolalarни arzon o'qitaman deb, bir o'zlariga yuz, yuzdan ortuq bola yig'ub, o'zlar to'y va makalarda bolalarning umrini bekor o'tkarishni yaxshi ko'rular.

Savdogarlarimiz: "To'yikni to'y o'tar, to'yiszni kuni o'tar" degan so'zga amal qilmay, qaysi mahal-

ish yuritmay, Mallaxon zamonidan qolg'on eski do'kon, eski tos, eski tartiblarini yaxshi ko'rular.

Onalarimiz bilim va tarbiya o'rniq'a erlari ila urushub-talashub qizlariga mol qilmakni yaxshi ko'rular.

Tabiblarimiz dolchin, zanjabil, hubbul malik, filfil kabi bir necha attorni qutisida yo'q narsalardan murakkab doru va ma'junlar

Zargarlarimiz yigirma tiyinlik kumush, o'n tiyinlik tillo orasiga mum va saqichlar joylab, ismini "qiz hayron", "zebigardon" qo'yub, besh-o'n so'mga sotishni yaxshi ko'rular.

Ischchilarimiz ilm va hunardan mahrumligi sababli boshqa millatlar ilm-u ma'rifatlar soyasida kuniga 4-5 so'm ishlab turgan bu zamonda kuniga uch tangag'a mardikorlikni, oyig'a o'n besh so'mga qorovullikni, yigirma so'mga fanar yoqishni, o'n so'mga ko'nda qo'lini tozalashni va shuharga o'xshash eng past va og'ir xizmatchi bo'lgan.

Bolalarimiz otalarimizning ilm qadrin bilmagan, ilm uchun pulni ko'zları qiymanligi sababli o'qumoq va o'rganmoq o'rniq'a "Oh pul, jonim pul", deb "tashishka" - hammollikni yaxshi ko'rular.

Muharrirlarimiz ko'bo'k oqcha olib, oz-oz yozishni yaxshi ko'rular.

Mustahriyarimiz foydal maqlolar o'rniq'a xabarlarini yaxshi ko'rular.

Dumalarimiz majlisga kelub, ustulga suyulub farog'at qilib tur-g'on vaqtlarida, bi tarafidan qat-tig'roq tovush chiqsa, cho'chib uyg'onishni yaxshi ko'rular.

Shoirlarimiz milliy she'r va abadiyot yozishni o'rniq'a muvashshahmi yoki "qoshingdan, ko'zingdan", - deb, juvonlarni maqtab fasod axloqga sabab bo'ladurg'on she'rlar yozishni yaxshi ko'rular.

Ammo men bo'sam, hozirgi zamonda indamasdan turishni yaxshi ko'ruman.

1913-yil

Husan SODIQOV
chizgan rasm.

Lada to'y bo'lsa, dasturxonchilik qilishni yaxshi ko'rular.

Muazzinlarimiz azonni yaxshilab adoyi maxraj qilib aytilishi o'rganmay, bir joyda to'y bo'lub qolsa, "Falonchinikiga oshga-hol" deb qiroat lila qichqirishni yaxshi ko'rular.

Kosibalarimiz bir-birdan molalarini arzon sotaman deb, tezgina yirtiladurg'on, tikishlar undan urub, mundan chiqq'on, sunvi yetti chaqirim yerdan chaqirdurg'on mahsi va etiklar tikub, sotishni yaxshi ko'rular.

ding, shuncha o'quganing yetar, pul top!" - deb "tashishka" - hammollik qildirishni yaxshi ko'rular...

Savodxonlarimiz jarida va jurnallar, tarix va ro'monlar o'rniq'a Daqyonus zamonidan qolg'on, xuroftolar ila to'lg'on "Andog" uridilarki, gard-gard bo'lub ketdi", deb loflar yozilg'on kitoblarni og'izlarini qufurturub o'qumoqni yaxshi ko'rular...

yasab, bechora nodon xalqni pulini olishni yaxshi ko'rular...

Savodxonlarimiz jarida va jurnallar, tarix va ro'monlar o'rniq'a Daqyonus zamonidan qolg'on, xuroftolar ila to'lg'on "Andog" uridilarki, gard-gard bo'lub ketdi", deb loflar yozilg'on kitoblarni og'izlarini qufurturub o'qumoqni yaxshi ko'rular...

Shoirlarimiz milliy she'r va abadiyot yozishni o'rniq'a muvashshahmi yoki "qoshingdan, ko'zingdan", - deb, juvonlarni maqtab fasod axloqga sabab bo'ladurg'on she'rlar yozishni yaxshi ko'rular.

Ammo men bo'sam, hozirgi zamonda indamasdan turishni yaxshi ko'ruman.

1913-yil

Husan SODIQOV
chizgan rasm.

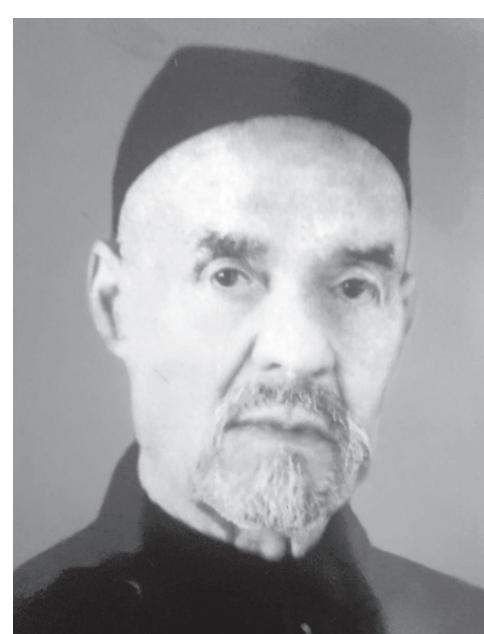
TARIX VA TAQDIR

MILLATIMIZ OYDINLARIDAN BIRI

Jadidlik harakati namoyandalaridan biri, atoqli pedagog Ismatulla Rahmatullayev Samarcanddagi "Dorul odob maktabi"ning asoschisi bo'lgan. U 1883-yili Samarcand shahri yaqinidagi Rajabamin qishlog'iда bog'bon oиласа tug'iladi. Yosh Ismatulla ilk ta'limni mashhur pedagog Abduqodir Shakuriyning onasi Bibi Roziya ayadan oladi. Keyin tatar pedagoglardan biri tashkil etgan yangi usul mактабидаги о'qиyди. 1905-yilden boshlab Abduqodir Shakuriy tomonidan asos solingen jadid mактабидаги о'qитuvchi bo'lib ishlaydi. Ayni paytda Samarcand shahridagi rus-tuzem mактабидаги rus tili, matematika, geometriya va geografiya kabi fanlarni o'рганади.

Ismatulla Rahmatullayev faoliyati davomida jadid mактаблар uchun darsliklar, jumladan, alifbe, o'qish kitoblarini yozish va nashr etish bilan ham shug'ullanadi. Samarcandagi xalq maorifi organlariga rahrbarlik lavozimlerida ishlab, maorif sohasida katta tashkilotchilik ishlarini olib boradi. 1919-yilning o'zida Samarcand shahrida 35 ta yangi mактабни tashkil etishda bosh-qosh bo'ladi.

U 1915-yili pedagogik tajribalariга tayangan holda, shu bilan birga, jahoning ilg'or pedagoglari va adib-

Ismatulla Rahmatullayev

Институт просвещения ташкил этиди ва 1926-yilgacha direktor, o'qituvchi vazifalarida ishlaydi. Ushbu bilim yurti faqat o'qituvchilar tayyorlaydigan o'quv dargohi emas, balki madaniyat va fan sohasidagi bii guruh o'zbek ziyorilarini yetishtirib bergan ta'lim maskani ham edi. Ular orasida shoir, bastakor, aktyor, pedagog, fan arbobi, professor va akademiklar, jumladan, Hamid Olimjon, Tolibjon Sodiqov, Fotih Niyoziy, Muzayyana Alaviya, Razzoq Hamroyev, Vohid Abdullayev kabi atoqli ziyorilar bor edi.

1926-yili O'zbekistonda ilk bor tashkil etilgan "O'zbek Davlat Kitob palatasi"ga Ismatulla Rahmatullayev direktor etib tayinlandi va ushbu muassasada 1933-yilgacha olib borgan faoliyatini davrida katta ilmiy-bibliografik ishlarini amalga oshirdi.

Qatag'on mashinasi Ismatulla muallim taqdirini ham chetlab o'tmadidi. Ismatulla Rahmatullayev "xalq dashman" sifatida 1937-yilda 10 yillik qamoq jazosiga hukm etilib, NKVDning lageriga surgun qilindi. O'sha yillarning dahshatlari manzarasi xususida muallimning qizi filolog-murababiy Xolida Rahmatullayeva quyidagi voqealarni ko'zda yosh bilan so'zlab bergandi: "Otam nihoyatda kelish-

gan, ko'rkam, yuksak madaniyatli, xushfe'l inson edi. Tabiatan yumshoq, mehribon, shijoati va shu bilan birga sabotli, bolalarni, va ayniqa, ularga ta'lim berishni yaxshi ko'rardi... O'n umda so'ng otam jazo muddatini o'tab lagerdan qaytib kelgach, "Endi xotirjam yashaymiz, otam har doim biz bilan birga bo'ladi, endi uni hech kim olib ketmaydi", deb o'ylar edim. Afsuski, 1949-yilda otamni yana olib ketishdi. O'sha qora kun hamon esimda. Ular otamni hibsga olishdi, bizlar esa ortalaridan dod deb qolaverdik... O'sha yillari (1949-yil) men 19 yoshda SAGU(O'rta Osiyo Davlat universiteti) ning filologiya fakulteti 2-kurs talabasi edim...

Ota mehriga, diydoriga endi to'yay deganda, taqdir bizni yana o'n yilga ayirdi..."

Onamning aytishicha, buvum hamisha qo'rquvda yashagan, doim sekin, deyarli pichirlab gapirar, suhbat mavzusi nomaqbul tuyulsa "Jim...", der ekan. Bu qo'rquv onamni ham tark etmagan. Ikki marta nohaq qamalib, "xalq dashman" deb ayblangan bobomning 1957-yil reabilitatsiya qilinishi ham ularga bu qo'rquvdan xalos bo'lishga yordam bermadi... Faqat mustaqillikka erishganimizdan keyin onam va ularning Samarcandagi ukalari, opalari bobomning ruhlarini shod qilaylik deb, nomini oqlashga, ezgu ishlarini yuzaga chiqarishga bel bog'lashdi...

Samarqanddagi Qizil Ravot ko'chasi, bobom asos solgan bilim yurti ham Ismatulla Rahmatullayev nomi bilan yuritila boshlandi. Hozirgi kunda jadid adabiyoti bo'yicha yangi izlanishlar olib borilishi sababli I.Rahmatullayev hayoti va faoliyatining yangi qirralari, yangi faktlar yuzaga chiqmoqda. Zero, fidoyi ustoz Ismatulla Rahmatullayev hayoti va faoliyatini o'rganish, ezgu ishlarining yosh avlod tomonidan davom ettirilishi muhim ahamiyatga ega.

Xurshida JALILOVA, filologiya fanlari nomzodi, O'zMU dotsenti

Abduqodir Shakuriy va Ismatulla Rahmatullayev o'quvchilarini bilan. Samarcand shahridagi jadid mактаби.

XOTIRA AZIZ

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Oxunov Habib - 1895-yili Ozarbayjonda tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkilotning sobiq a'zosi. Aksilinqilobiy kengashlarda qatnashganlikda, sovet hokimiyatiga qarshi targ'ibot olib borganlikda ayblangan. Hibsga olingen vaqtida xizmatchi bo'lgan. Jazo muddati 1937-yil 28-iyundan hisoblangan.

Muhammadiev Mahmud - 1885-yili Buxoro shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotning sobiq a'zosi. Uyida aksilinqilobiy yig'in chaqirganlikda, mag'lubiyatchilikka oid targ'ibot olib borganlikda ayblangan. Hibsga olingen vaqtida tayin mashg'ulotni bo'lmagan. Jazo muddati 1937-yil 1-avgustdan hisoblangan.

QATAG'ON QURBONLARI

Yo'idoshev G'ulom Muhiddin - 1893-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan, sobiq quloq, savdogar, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Aksilinqilobiy guruh rahbari sifatida yig'inlar o'tkaganlikda ayblangan.

Hasanov G'iyosiddin - 1886-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan, mudarris, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Hibsga olingen vaqtida xizmatchi bo'lgan. Zararli va isyonchi aksilinqilobiy guruh rahbari sifatida doimiy ravishda mag'lubiyatchilik targ'iboti olib borganlikda, sovet hokimiyatiga bilan tashkiliy ravishda kurashishga chaqirganlikda ayblangan.

Sulaymonov Aminjon - 1885-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan. Sobiq quloq, millioner, London, Berlin, Eron va Afg'onistonda jamg'arma pullari bo'lgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Isyonchi aksilinqilobiy guruh a'zosi sifatida savdogarlarni aksilinqilobiy harakatga tayyorchash bilan shug'ullanganlikda ayblangan.

Kamolov Ahmadjon - 1885-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan. Quloq, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Isyonchi aksilinqilobiy guruh a'zosi, qorako'l zavodida zararli ishlariga qo'l urchinlikda, oqibatda katta miqdorda kamomadga yo'l qo'yanlikda ayblangan.

To'raxo'jayev Nurillo - 1873-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan, quloq, millioner, London, Berlin, Eron va Afg'onistonda jamg'arma pullari bo'lgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Doimiy ravishda aksilinqilobiy targ'iboti olib borganlikda, sovet hokimiyatiga qarshi uyushgan holatda kurashishga chaqirganlikda ayblangan. Jazo muddati 1937-yil 19-avgustdan hisoblangan.

Saidov Sharafiddin - 1875-yili tug'ilgan. Buxoro shahridan, quloq, savdogar, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. O'z uyida aksilinqilobiy yig'inlar chaqirganlikda ayblangan. Jazo muddati 1937-yil 27-avgustdan hisoblangan.

G'ofurov Asad - 1872-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan, quloq, savdogar, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi, hibsga olingen vaqtida xizmatchi bo'lgan. Jazo muddati 1937-yil 14-avgustdan hisoblangan. Aksilinqilobiy guruh a'zosi sifatida sovetlarga qarshi mag'lubiyatchilik targ'iboti olib borganlikda ayblangan.

Xo'jayev Qilich O'smonovich - 1886-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan, sobiq quloq, qora-ko'l teri sotuvchisi, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Hibsga olingen vaqtida xizmatchi bo'lgan. Jazo muddati 1937-yil 27-avgustdan hisoblangan. Aksilinqilobiy kengashlarda qatnashganlikda, mag'lubiyatchilik targ'iboti olib borganlikda ayblangan.

Jumayev Ro'zi - 1891-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan. Qorako'lteri sotuvchisi, "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi, hibsga olingen vaqtida xizmatchi bo'lgan. Jazo muddati 1937-yil 31 avgustdan hisoblangan. Aksilinqilobiy guruh a'zosi sifatida yig'inlarda qatnashganlikda, targ'iboti olib borganlikda ayblangan.

Salomov Samat - 1887-yili tug'ilgan, Buxoro shahridan. Sobiq yirik savdogar. "Sho'royi islam" va "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkilotlarining faol a'zosi. 10 yil mehnat-tuzatuva lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 2-sentyabrdan hisoblangan. Aholi orasida aksilinqilobiy, mag'lubiyatchilik targ'iboti olib borganlikda, ocharchilik va hokimiyat almashinuvni haqida mish-mishlar targatganlikda, xalq dashmanlarini maqtaganlikda ayblangan.

Rustambek SHAMSUTDINOV, tarix fanlari doktori, professor,

Nigoraxon AKBAROVA, ilmiy xodim
(Davomi kelgusi sonda).

NOIBGA SOG'INCHLI SO'ROVNOMA

Maktubimni "sog'inchli" deb nomlaganim nimaga ishoraligini ilg'agandirsiz, hurmatli deputat. O'sha tarixiy saylov jaryonlarida yuz ko'rishgandan beri ikki-uch bor "oynai jahon"-da muborak chehrangiz namoyon bo'lganini aytmasak, sog'inchimiz kun sayin o't ketgan yeryong'oq moyasidek gurlab boryapti. Bayt:

Falonchibek noib bo'ldi,
O'shal kundan g'oyib bo'ldi.
Bu satrlar bizim okruga ma'lum va mashhur bo'lib, to'y va ma'rakalarda tez-tez yangrab turadi.

Siz meni yaxshi eslasangiz kerak. (Falon yili 12-noyabr soat 15:00 da) Baqaterak fuqarolar yig'inida nomzodningiz e'lon qilinib, savol-so'roqlarga tutilganingizda kamina o'ta dolzarb masalani ko'ndalang qo'yib, sizga qo'shib ishonchli vakilingizni ham jichcha gangitib tashlagandim. Ha, o'sha sobiq firqaning otashin voizi "Xudoybergan ateist" nomi bilan tanilgan, ayni kunda qishloq masjidi imomining jamoatchilik masalalari bo'yicha birinchi o'rinnbosari Xudoybergan hoji Uziqora men bo'laman. O'shanda xalq manfaati va yurt ravnaqini ko'zlab, Solijon fermerga tegishli uzumzordan bir bo'lakkina ajratib, unib-o'sib kelayotgan umidli yoshlar uchun besh-olti gektar golf maydoni, turkcha-fincha aralash hammon hamda mo'jazgina molbozor qurish tashabbusini dadiq olga'surgandim. Afsuski, faol saylovchingizning bu xayli murojaati hali-hanuz inobatsiz qolib kelmoqda, hurmatli deputat.

Keyinroq yana egzu orzu-umidlar bilan aholimizning ma'naviy dunyoqarashini o'stirish, jami bemazagarchiliklarning sababi bo'lgan ishsizlikni batamom

TARMOQLARDA NIMA GAP?

ULAR BOSHQA

YO'LDAN
KETISHDI

Ellikka yaqin jadid boborimiz hayotini o'rgangan va ular haqida turkum eshitirishlar tayyorlagan jurnalist sifatida bilganlarimni sizlarga ham aytib qo'yamoqchiman.

Jadidlarning hammasi o'z zamonasining boylari bo'lgan. Ular to'rta xotin olishi, haftada emas, har kuni choyxonama-choyxona yurib oshxo'rlik qilishi, o'n ming qo'yini yigirma ming, mingta otini o'n mingta qilishi mumkin edi. Ammo ular boshqa yo'ldan ketishdi. Otalari topgan mol-mulkka o'z sarmoyasini qo'shib maktab qurishdi, xorijdan dastgohlar olib kelib kitob-u gazet chiqarishdi. Jadidlarning maqsadi Vatanni ozod ko'rish, millatni o'qimishli qilish edi.

Ular Millat, Vatan deya jonlarini fido qilishdi. "Kitob o'qimayan", "Gazet kerakmas", deya mol, ot, qo'yalarini ko'paytirishganlarda edi, Stalin qat'gonidan omon qolishlari mumkin edi ehtimol...

O'z nafsi emas, balki Millat, Vatan taqdirini o'ylab, shu yo'lda shahid ketganlarning joylari jannatda bo'lishi uchun duodaman.

Sharofiddin TO'LAGANOV

tugatish rejasи bilan sizqa, tuman hokimi, prokuror, adliya, ichki ishlар, xillas, baracha sektor rahbarlariga talabnomaga bilan chiqdim (falon yili, 2-yarvar soat 5:20. Murojaathoma raqami: 148. 5 nuxsada). Bu safar jaholat kushandasи bo'lgan kitobxoniligi oyogqa qo'yish muddaosida Solijon fermer hisobida turgan olmazor bog'ning hovlinga yondosh hududidan o'n-o'n besh gektar joyini kutubxona uchun ajratishni so'ragandim. Kutubxona gavjum bo'lishi uchun yonbosliga kompyuter o'yinlari saroyi, devorlari milliy uslubda bezatilgan muhtasham choyxona, golf maydoni va turkcha-finchalar aralash hammon barpo etish hamda uning qurilish xarakatlarini moliyaga to'laqonli yuklash rejasini bayon qilib, majmuuning keyingi faoliyatini o'z zimmamga olishga tayyorligimni izhor etgandim. Mazkur arizani to'qqiz bora (falon yili, 1, 3, 9, 11, 14, 17, 20, 23, 24-may, bomoddadan so'ng) qaytalab yo'llaganimga qaramay, haligacha biror sochi taqir, buti ayri "Savobtala semmisani?" deb darvozaxonamga ro'para bo'lmadi. Aksincha, tuman faollari meni ta'ziyada ko'rsa ham tilovatn chala qilib, etak qoqib survordanigan bo'ldi.

Endi asosiy gapga o'tsam. Tunov kuni (13-aprel soat 12:10 da) ishonchli valilingiz Mohir Qo'z bilan Zikrillo Durbinni xudoysida tasodifan yonna-yon o'trib qoldik. Vajohatimdan xijolat chekdimi yo sochma nos elitib, ko'nglini yumshatdими, bilmadim, nosqovog'imi qaytara turib: "Yer-per masalasi bilan kattalarini boshini qotirmay, jo'yali global takliflar bilan chiqing. Toki el-ulus manfaatdor bo'lsin-u, noib ham achko ois'in", deb qoldi. Shu zahoti miyamda yaroq etib bir olamshumul fikr chaqadi. Faqt taklimi sabr bilan oxirigacha o'qib chiqishingizni so'rayman, hurmatli deputat.

Men afkor ommaga manfaatlari va o'zingizga ham umrbod obro' keltiridigan taklifni o'ga surmoqchiman: o'zimizning salkam qadriyatga aylangan qadron nosvoyni legallashtirishni yalpi majlis

kun tartibiga ko'ndalang qo'ysangiz. Bu, birinchidan, ekologik musaffolikni ta'minlashga ulgurji hissangiz bo'lardi. Chunki isiriqday buruqsitsiz tutuvchi mo'kon kashandalar nafaqat o'zini, balki atrofidagi begunoh bandalarni ham zaharlashi fanda isbot etilganiga anche bo'ldi. Qolaversa, sigart yong'in xavfini keskin oshiradi, dunyodagi o'mron yong'inlari, mayda-chuya portlashlar shu zararkunandalikning oqibatidir. Bultur Shukur po'rimni yerg'opqoyasi g'arami kul'tepaga aylangani ham shunday fojianing yaqqol isboti ekanini

dunyoda baqrib, birovni haqorat qilmaydi va bu o'z-o'zidan jamoatchilikda tartib-in-tizom hamda mehr-oqibatni shakllantiridi. To'tinchidan, olchinlik veterinar Said

gan "psixotrop"chi tabletka shinavanda yigitchalar ham bu xabdoriga jaib etilib, bebobshlarni epaqaga olish jarayoni oson kechardi.

Men amaliy tabobatda tish og'rigiga em sifatida nosvoy qol'lanishini ta'kidlab o'tirmayman. Shu o'rinda, "Tik qoyaga kalla qo'yma" degan naqlini ham yodga olib, ba'zi betamizlarning nosvoysi ola qarashlari nojoiz ekanini ham uqdirmoqchiman. Chunonchi, yuz yillar burun banoras to'ni bir shilqimmo'ylov shoir nosvoyni hajv qilib, undan el maylini qaytarishga uringanini bilamiz. Ammo o'sha gumroh she'rchi yer yuzidan suprilib ketdi, nosvoy esa hamon barhayot.

Xullasi kalom, siz saylovchilar xohish-irodasini ifoda etib, nosvoyni meni nomimga patentlashga sababchi bo'lsangiz, qolgan hamma qora ishni kamina o'z zimmasiga oladi. Buning uchun kerakli tashkilotlarga ko'sratma berib, Solijon fermerga qarashli paxta-zordan ellik gektarcha yet mening qaramoq'imga o'tказib berilsa va nos zavod qurish, tamaki plantatsiyalari, ohakchilik va kimyo sanoati, parrandachilik kompleksini bunyod etish xarakati adlyiga uzel-kesil yuklatilsa, olam guliston. Oqibatda qancha ish o'mri yaratilib, "NOS" (Nos otuvchilar soyusi) yoki yangi-chasiga "NOU" (Nos otarlar uyushmasi) brendi dunyo bo'yab shon-u shuhratimizni taratar edi. Siz ham muddatingiz devorga taqalib, yangi saylov sharpsi darvozadan mo'ralayotgan bir pallada bundoq noib bo'lib, ishonch ko'zlarini tikib turgan saylovchilar oldidagi xijolat-pazilidän qutulardingiz, nomingiz tarix zarvarqlariga abady bitilardi. Minglab xumor noskashlarning otashin duosini olib, ikki dunyo savobiga doxil bo'laridengiz.

Sizdan amaliy natija kutib qoluvchi:
Xudoybergan (ateist)
UZIQORA

Husan SODIQOV chizgan rasm.

butun Qirg'izqo'rg'oncha ahli tasdiqlaydi. Ikkinchidan, nos tarkibidagi foydal elementlar tupoqning unumordiligi oshirib, hosila beqiyos baraka berishi shubhasiz. Uchinchidan, og'zida nosi bor odam ikki

chashmaning qasamiga ko'ra, ona sayyoramizni larzaga solgan kovid balosi ham birorta noskashga ilakishmagan. Sababi ayon: tajribali noskashning yaqiniga odam zoti dabdurustdan yo'lashsha jur'at qilomaganidagi, virus va bakteriyalar ham ta'sir hududiga kirar-kirmas tirangotarkan. Beshinchidan, nosvoyni xabdori, ya'ni tabletka shakilda ishlab chiqarish yo'iga qo'yilsa, turli tarafkashlik va ziddiyatlarga sabab bo'layotgan "qum nosi", "porox nos", "tolqon nos", "Oysha xolaning nosi", "Mo'min nos", "kurkapo'rma", "yog'lama", "ipak qurti", "bojanggayam berma", "tamasqasich" kabi turlari yaxlitashib, mahalliychilik hamda ayrimachilikning ildiziga urildi. Asosiyis, bugungi kunda jamoatchili tashvishiga sabab bo'layot-

ko'chish" ma'nosidagi "move" so'zidan kelib chiqqan. Xullas, "motivatsiya" (fr. "motivation") ana shu "motiv" so'zidan yasalgan va u "Larousse" lug'atida: "1. biror-bir ish-harakatni izohlovchi, ta'minlovchi, yuzaga chiqaruvchi omil, sabablar (motivlari) majmui...", deb izohlangan. Albatta, "motivatsiya"ga berilgan izohlar lug'atda yana davom etadi, ammo bu atamaning asosiy ochqichi – bu

"harakatga keltiruvchi", biror ish-harakatni yuzaga chiqarishga undovchi sabablarini tushunamiz. Deylik, sizda biror joyga sayohatga borish uchun xohish, mablag', vaqt, imkoniyat, xullas, barcha omillar bor, bu sabablar sizni harakatga undaydi, ruhlantiradi, boshqacharoq aytganda, sizga motivatsiya beradi. Aksincha, mazkur omillar bo'limasa, tabiiyki, motivatsiya ham bo'lmaydi. Yoki sizning

yasalgan, ammo o'zbek tiliga bu fe'l o'zlashmagan; "motivé" so'zi esa – sifat – "asoslarga (motivatsiyaga) ega" degan ma'no bildiradi, rus tiliga bu so'z – "мотивированный" bo'lib o'tgan ("un homme motivé" – "мотивированный человек"). O'zbek tilida "motivli" yoki "motivlamoq" deyilmaydi va bunga hojat ham yo'q. Yuqorida guvohi bo'ldikki, o'zbek tilida busiz ham fikni to'laqonli ifodalash mumkin.

uning "motivlar majmui" ekanligi. Bundan tashqari, falsafa, ruhshunoslik, iqtisodiyot, tilshunoslik va boshqa fanlarda "motivatsiya" ilmiy atama sifatida turli qo'shimcha ma'nolarga ega.

Yuqorida biz "motiv" so'zining lug'aviy ma'nosи: "harakatga keltirish, ko'chish" ekanligini aytib o'tdik, ya'ni, "motiv", "motivatsiya" deganab biz shunchaki sabab, vaj, omillarni emas, balki

uquv va bilimlaringiz imkoniyatingiz darajasidagi sohani tanlashsha ilhomlantirishi (motivatsiya berishi) mumkin.

Fransuzcha gapiruvchilar oddiy so'zlashuvda "motivation"-ga nisbatan ko'proq "motiver" va "motivé" so'zlarini qo'llaydi. "Motiver" fe'li – "sabablar bilan asoslangan" ma'nosiga ega, rus tilida ham unga munosib – "мотивировать" fe'li

Aqliissa, "motivatsiya" so'zi hozirda tilimizga shiddat bilan kirib kelayotgan ekan, uni duch kelgan joyda emas, menimcha, ehtiyoj bo'lganda ko'proq ilmiy atama sifatida ishlatgan ma'qulroq, toki u jonli tilimizda shu paytgacha ishlatib kelgan so'zlarimizni siqb chiqarmas.

Abduvohid HAYIT

